

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**PRÁVO NA OBHAJOBU SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH
SKUPIN V TRESTNÍM ŘÍZENÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor práce: Hana Kubánková

Vedoucí práce: JUDr. Ing. Daniel Prouza, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 3. května 2012

Abstrakt

Právo na obhajobu je jednou ze základních zásad trestního řízení. Právo na obhajobu je garantováno ústavními zákony, a to Listinou základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., v článku 40 odst. 3 a také mezinárodními úmluvami např. Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách vyhlášenou po číslem 209/1992 Sb., v platném znění, v článku 6 odst. 3. V zákonné podobě je právo na obhajobu upraveno zákonem číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zejména v ustanoveních § 2 odst. 13, § 33 a následujících. Právo na obhajobu jako celek, zejména právo na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu, je nutné považovat za významný prostředek k dosažení spravedlivého trestního procesu. S přihlédnutím k výkonu mého zaměstnání u Okresního soudu v Českých Budějovicích je proto logické, že jsem si zvolila dané téma bakalářské práce.

Předmětem mé bakalářské práce je zjištění dostupnosti práva na obhajobu u osob pocházejících ze sociálně znevýhodněných skupin v trestním řízení, zejména dostupnost práva na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu. Za osoby sociálně znevýhodněné pro účely práce považuji mladistvé, nezaměstnané, zdravotně znevýhodněné, a osoby odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody.

Bakalářská práce mapuje dostupnost práva na obhajobu sociálně znevýhodněných skupin v trestním řízení ve světle platné a účinné právní úpravy České republiky.

Na základě zmapování dostupnosti práva na obhajobu byly stanoveny dvě hypotézy. První hypotéza stanoví, zda poučovací (procesní) povinnost orgánů činných v trestním řízení o možnostech využití bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu v trestním řízení je dostatečná. Druhou hypotézou je stanoveno, že právní úprava bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu de lege lata dostatečně garantuje právo na obhajobu i pro osoby pocházející ze sociálně znevýhodněných

skupin. Tyto hypotézy se potvrdily, a to jednak na základě dotazníkového šetření mezi odsouzenými a na základě zpracovaných kasuistik, kterými je popisován, průběh šetření soudem v rámci rozhodování o bezplatné obhajobě nebo obhajobě za sníženou odměnu, a to zejména zjišťováním majetkových, sociálních, ekonomických, zdravotních důvodů obviněných. Poučovací povinnost je soudem plněna, tato je potvrzována rozhodnutími Nejvyššího soudu ČR a rovněž nálezy Ústavního soudu ČR.

Stanovené cíle bakalářské práce byly splněny.

Výsledky mé práce mohou být použity jako informace o právních zárukách sociálně znevýhodněných skupin na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu. Dále pak pro rozšíření problematiky a znalostí v oboru sociální práce ve veřejné správě v rámci výuky trestního práva.

ABSTRACT

The Right to Counsel is one of a fundamental principle of criminal proceedings. The Right to Counsel is guaranteed by the constitutional laws, The Charter of Fundamental Rights and Freedoms No. 2/1993 Coll., Article 40, paragraph 3 and also international conventions such as the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms proclaimed under the number 209/1992 Coll. as amended, Article 6 paragraph 3. The legal form of the Right to Counsel by the Law No. 141/1961 Coll. On Criminal Proceeding (Criminal Procedure), especially in § 2, paragraph 13, § 33 et seq. The Right to free Counsel or Counsel for a reduced fee is generally regarded as a constituent of the right to a fair trial. It is therefore obvious that regarding my job with the District court in České Budějovice I have chosen this as a topic for my Thesis.

The target of my thesis is to determine the availability of Right to Counsel in the criminal proceedings for people from socially disadvantaged groups, especially the availability of the Right to a free Counsel or Counsel for the reduced fee. For the purposes of my Thesis, I consider young, unemployed, handicapped people or people serving in prison to be socially disadvantaged.

The Thesis surveys the availability of the rights to counsel for disadvantaged groups in criminal proceedings in the light of valid and effective legislation of the Czech Republic.

Based on the survey of the availability of rights of counsel, two hypotheses were established. The first hypothesis states that the fulfillment of obligation of the Law enforcement Authorities to instruct about how to use the Right to free Counsel or Counsel for a reduced fee in criminal proceedings is sufficient. The second hypothesis states that the legislation of the Right to free Counsel or Counsel for a reduced fee de lege lata, guarantees the right to Counsel for people from socially disadvantaged groups in a sufficient way. Both of these hypotheses were confirmed, based on a questionnaire

survey among prisoners and processed on the basis of case studies, which is described in a subsequent investigation by a Court deciding on the Right to free Counsel or Counsel for the reduced fee, by particularly identifying the property, social, economic, health conditions of the defendants. Obligation of the Court to advise is fulfilled. This is confirmed by decisions of the Supreme Court and also the Constitutional Court of the Czech Republic.

Targets of thesis have been met.

The results of my work can be used as information about the legal safeguards for socially disadvantaged groups concerning the Right to free Counsel or Counsel for a reduced fee. Furthermore it can be used in order to extend the experience in the field of social work in public administration in terms of criminal law teaching.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona číslo 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Podpis

Poděkování

Děkuji za vedení, spolupráci a orientaci v problematice trestního práva vedoucímu práce JUDr. Ing. Danielu Prouzovi, Ph.D. a Mgr. Martině Štanglovičové, ředitelce Vazební věznice v Českých Budějovicích, za umožnění realizace výzkumné části bakalářské práce.

O B S A H

Ú V O D	10
1. Současný stav	12
1.1 Historický exkurz	13
1.1.1 Právní úprava roku 1977	13
1.1.2 Právní úprava roku 1990 – 1991.....	13
1.1.3 Právní úprava roku 1993	14
1.2 Trestní řízení	15
1.2.1 Obviněný	16
1.2.2 Obhájce	17
1.3 Podmínky nutné obhajoby	17
1.3.1 Způsobilost osoby, proti které je vedeno trestní řízení	19
1.3.2 Povinnost k náhradě nákladů trestního řízení.....	20
1.4 Základní práva obviněného	21
1.4.1 Základní práva a svobody	22
1.4.2 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	23
1.4.3 Vymezení práv Listinou základních práv a svobod podle Hlavy páté – „Právo na soudní a jinou právní ochranu“	24
1.5 Právo na obhajobu	26
1.5.1 Právní pomoc	26
1.5.2 Právo obhajovat se osobně nebo prostřednictvím zvoleného obhájce	27
1.5.3 Podmínky osvědčení práva na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu	27
1.6 Sociálně znevýhodněné skupiny	29
1.6.1 Osoby nezaměstnané	30
1.6.2 Osoby se zdravotním postižením	31
1.6.3 Osoby mladistvé.....	32
1.6.4 Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody	33
2. Cíl práce a hypotézy.....	35

3. Metodika	36
3.1 Kvantitativní výzkum	36
3.2 Charakteristika souboru	37
4. Výsledky	39
4.1 Základní údaje	39
5. Diskuse	54
6. Závěr	59
7. Seznam použitých zdrojů	61
8. Klíčová slova	65
9. Přílohy	67

Ú V O D

Právo na obhajobu obviněných osob je zaručováno Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách vyhlášenou Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948, Ústavou České republiky č. 1/1993 Sb., usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod a zákonem číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Trestní řád, který je součástí právního pořádku České republiky, zaručuje právo na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu obviněným v trestním řízení a současně stanovuje podmínky, za kterých orgány činné v trestním řízení rozhodují o právu na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu.

Osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu.

Cílem mé práce je zmapovat problematiku dostupnosti práva na obhajobu sociálně znevýhodněných skupin v trestním řízení ve světle platné a účinné právní úpravy České republiky v kontextu mezinárodních závazků, jimiž je v této oblasti Česká republika vázána například Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách. Na podkladě takto zjištěných poznatků, a na základě kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření, stanovit případné návrhy de lege ferenda, které by zajišťovaly této skupině občanů snadnější přístup k obhajobě v trestním řízení.

Nedílnou součástí poučovací (procesní) povinností orgánů činných v trestním řízení je dostatečně poučit obviněného a umožnit mu přístup k jeho právům, zejména

právu obhajovacímu, prostřednictvím obhájce, a poučení o možnosti uplatnit své právo na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu.

Předmětem dalšího výzkumného šetření bude zjistit, zda obligatorní poučovací (procesní) povinnost je v tom samém rozsahu uplatňována i vůči osobám sociálně znevýhodněným.

Na základě zjištěných poznatků a kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření stanovit případné návrhu de lege ferenda, které by zajišťovaly sociálně znevýhodněným skupinám snadnější přístup k obhajobě v trestním řízení.

1. Současný stav

Právo na obhajobu je v současné době upravováno zákonem číslo 141/1961 Sb., o trestním řádu soudním (trestní řád), účinný dnem 1. ledna 1962. Novely činěné po roce 1989 měly dopad na právo obviněného v trestním řízení. Zásadní význam měly tři novely. Novela provedená zákonem číslo 178/1990 Sb. upravovala práva obviněného na obhajobu, došlo ke změnám týkajících se zpřesnění těchto práv výslovnou formulací toho, co bylo z dosavadní úpravy pouze dovozováno, nebo umožňovalo odlišný výklad, a proto docházelo ke sporům mezi obviněným (jeho obhájcem) a orgány činnými v trestním řízení. Rovněž došlo k odstranění sporů o rozsah práv obviněného a obsahu poučení o jeho právech. Významně byla rozšířena práva požadovat účast obhájce při úkonech v přípravném řízení. Druhá zásadní změna byla provedena zákonem č. 558/1991 Sb., který uváděl trestní řád do souladu s dříve přijatou Listinou základních práv a svobod. Došlo k zúžení rozsahu nutné obhajoby. K další významné novele došlo zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností od 1.1.2002, která práva na obhajobu obviněného omezovala. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 41/2007 Sb., s účinností od 1. 1. 2010, reagovala na vytvoření nového trestního kodexu.

Právo na obhajobu v současném pojetí je výrazně oproti právní úpravě v rozmezí let 1970 až 1990 širší, kdy na našem území existovalo vyšetřování, vyhledávání a objasňování přečinů. V roce 1994 až 2001, kdy v tomto období v trestním řádu zakotvující model jediného předsoudního stadia trestního řízení, mělo právo obviněného na obhajobu širší rozsah než v současné době a přesahovalo i evropský standard¹. Pro dokreslení historického vývoje práva na obhajobu jsem se zaměřila na poslední desetiletí.

¹ VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného. 2010*, s. 8-9

1.1 Historický exkurz

Právní úprava práva na obhajobu v letech 1977 - 1993

1.1.1 Právní úprava roku 1977

Právní úprava z roku 1977 zahrnovala práva osob, proti nimž se vedlo trestní řízení, v podobě souhrnu práv, která jim byla dána k provádění své obhajoby. Právo obhajoby se vztahovalo na celé trestní řízení a představovalo:

- a) Právo osobní obhajoby, tj. hájit se v procesu sám.
- b) Právo obviněného a obžalovaného požadovat od všech orgánů činných v trestním řízení, aby byly řádně vyjasněny všechny okolnosti svědčící v jejich prospěch.
- c) Právo, aby si zvolil obhájce a radil se s ním. Obhájce měl možnost činit účinné zásady směřující ve prospěch obviněného i v přípravném řízení.

Právo na obhajobu osoby v socialistickém zřízení bylo zajištěno nejen v jejím zájmu, ale i v zájmu společnosti, v zájmu úspěšného plnění úkolů. Toto právo bylo společností zajišťováno bez ohledu na hmotné možnosti obviněného nebo obžalovaného. Orgány činné v trestním řízení byly vždy povinny obviněného poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. V některých případech byl obhájce ustanovován i proti vůli obviněného a obžalovaného (viz. nutná obhajoba), a to už ve fázi přípravného řízení. Právo obžalovaného a obviněného je poskytováno k ochraně jeho zákonných práv a zájmů, v zájmu zjištění objektivní pravdy².

1.1.2 Právní úprava roku 1990 – 1991

Po listopadové revoluci v roce 1989 došlo k významné změně v právním řádu, a to přijetím zákona číslo 175/1990 Sb., kterým se změnil a doplnil trestní zákon, dále zákonem číslo 178/1990 Sb., měnící a doplňující trestní řád. Smyslem těchto změn bylo

² RŮŽEK, A. Československé trestní řízení. 1977, s. 46-47

novelizovat trestní kodexy tak, aby mohly po určité přechodné období plnit funkci ochrany společnosti do doby nové koncepce trestního zákonodárství. Následné novely trestního řádu a trestního zákona z roku 1991 uvádějí v soulad Listinu základních práv a svobod i mezinárodní smlouvy, jimiž byla Československá federativní republika vázána. Současně dochází i k úpravám terminologie nového zákona o soudech a soudcích, nové zákonné úpravě policejních sborů a odstraňují nedostatky novel trestních norem z roku 1990.³

Novelizovaný trestní řád z roku 1990 přinesl změnu ustanovení § 33 trestního řádu, která posílila právo obviněného na obhajobu s tím, že tato výslovně ustanovila právo obviněného nevyprávět, a dále pak právo kdykoliv, a to i v průběhu prováděných úkonů, radit se se svým obhájcem a aby obhájce byl přítomen i výslechu obviněného.

Novelou došlo ke zrušení neodůvodněného omezení práva na obhajobu tak, že je-li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s ním obhájce mluvit i bez přítomnosti třetí osoby.⁴

1.1.3 Právní úprava roku 1993

Právní úprava aplikovaná v roce 1993 právo na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu u nemajetného obviněného formálně posilovala tím, že tento nárok vyčlenila do samostatného odstavce. Pokud byl obviněnému ustanoven obhájce, hradil jeho odměnu stát. Právo nemajetného obviněného na bezplatnou právní pomoc, resp. na pomoc za sníženou odměnu, dostatečně v právním řádu nebylo zabezpečeno. Podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR číslo 270/1990 Sb. (o advokátním tarifu), mohl advokát právní pomoc poskytnout bezplatně jen tehdy, šlo-li o *jednoduchou informativní poradu* nebo se souhlasem představenstva České

³ JELÍNEK, J. Z. SOVÁK. Trestní zákon a trestní řád.1999, s. 3

⁴ JELÍNEK, J. Z. SOVÁK. Trestní zákon a trestní řád, 1991, s. 320

advokátní komory. V takovém případě nešlo zajistit obhajobu v trestním řízení, takže obviněný si musel vyžádat souhlas představenstva České advokátní komory. Tento postup byl pro obviněného značně komplikovaný a rovněž zdlouhavý.⁵

1.2. Trestní řízení

Trestní řízení je charakterizováno jako privilegovaný prostor, kde naráží donucovací státní moc na práva a svobody individua. Jde o střet kolektivního zájmu na zjištění a potrestání pachatelů trestných činů a zájmu na respektování základních práv a svobody každého jednotlivce. V těchto hranicích se musí státní moc pohybovat. Některá práva nelze vůbec omezovat, bez ohledu na zájem státu nebo zájmu na postihu trestného činu jakkoliv naléhavému nebo odůvodnitelnému. Do jiných práv a svobod lze při stíhání trestných činů zasáhnout, ale jen za podmínek a v mezích, ve kterých to stanoví Úmluva.⁶

Trestní spravedlnost je „lidským dílem“, v první řadě jde o součást morálních a sociálních hodnot děděných historií, jde o místo, kde se projevuje kulturní identita.⁷

Podle ustanovení § 12 odst. 10 tr. řádu je definováno trestním řízením, jako řízením podle trestního řádu.⁸

Trestní řízení je veškerý proces upravený trestním řádem, a jde o nejširší pojem. Jedná se o širší pojem než v případě označení trestního stíhání, a to vzhledem k tomu, že zahrnuje i úkony, které nelze vztáhnout pod stíhání trestní, například zadržení podezřelé osoby před zahájením trestního stíhání, vykonávací řízení, řízení o odvolání apod.⁹

⁵ JELÍNEK, J. Z. SOVÁK. Trestní zákon a trestní řád, 1993, s. 323-324

⁶ REPÍK, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 2002, s. 91

⁷ REPÍK, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 2002, s. 93

⁸ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 12

⁹ ŠÁMAL, P. et. al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 112

Trestní řízení je zárukou, kterou je zachována zákonnost, neboť v rámci trestního stíhání jsou postihováni ti, kteří svým protiprávním jednáním porušili zákon. To posiluje vědomí veřejnosti, že pachatel a jím spáchaný trestný čin nezůstanou utajeni, a vůči takovému pachateli je vyvozována trestní odpovědnost. Odhalování trestných činů, stíhání a spravedlivé potrestání pachatelů je spolehlivou zárukou umožňující předcházet a zabraňovat trestné činnosti. Průběh trestního řízení, veřejné projednání věci, logické a odůvodněné rozhodnutí má preventivně výchovný vliv na občany. Je nutné zdůraznit, že základní funkce trestního práva je ochrana společnosti.¹⁰

1.2.1 Obviněný

Ten, kdo je podezřelý ze spáchaní trestného činu, lze jej považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných trestním zákonem, teprve tehdy, je-li proti němu zahájeno trestní stíhání.

Postavení osoby obviněného je trestním řádem upravováno jako postavení subjektu trestního řízení, proti kterému se vede trestní řízení. Tyto obecné aspekty jsou pak s přihlédnutím ke zvláštnostem jednotlivých institutů a stadií trestního řízení v dalších ustanoveních trestního řádu specifikovány.¹¹

Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může však uvádět skutečnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě, má právo činit návrhy a podávat opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během prováděných úkonů, ne však na již položenou otázku. Může být vyslýchán za přítomnosti svého obhájce a žádat, aby se obhájce účastnil i jiných úkonů v rámci přípravného řízení. Je-li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může mluvit s obhájcem bez přítomnosti třetí

¹⁰ Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 6Tdo 1037/2010, s. 1

¹¹ ŠÁMAL, P. et. al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 180

osoby. Stejná práva přísluší i obviněnému, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům.¹²

1.2.2 Obhájce

Dalším subjektem (stranou) trestního řízení je obhájce, zapsaný v seznamu České advokátní komory. Jde o osobu právně vzdělanou, erudovanou, s teoretickými znalostmi, praktickými zkušenostmi, souvisejících s realizací práva obviněného na obhajobu.¹³

Podle § 35 odst. 1 trestního řádu je obhájcem v trestním řízení jen advokát. Pro jednotlivé úkony trestního řízení s výjimkou řízení před krajským soudem jakou soudem prvního stupně, před vrchním soudem a Nejvyšším soudem, se může obhájce dát zastoupit koncipientem.

Podle druhého odstavce tohoto ustanovení, obhájce nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby.

Odstavec třetí stanoví, že v trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočnick¹⁴.

1.3 Podmínky nutné obhajoby

Jde o souhrnné podmínky, za kterých obviněný musí mít obhájce, a to i přesto, že by zastoupení advokátem odmítal. V tomto ohledu zákon přikládá tomuto právu významnou důležitost a rozhodnutí neponechává na úvaze obviněného. Nutná obhajoba

¹² ŠÁMAL, P. et al. Trestní řád. 2008, s. 247

¹³ ŠÁMAL, P. et. al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 196

¹⁴ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 35

je stanovena především v těch případech, kdy obviněný svou obhajobu nemůže, a to vzhledem k objektivním skutečnostem, sám patřičným způsobem obstarat.¹⁵

Podle ustanovení § 36 odst. 1 trestního řádu musí mít obviněný obhájce už v přípravném řízení,

- a) je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu (§ 116 odst. 2),
- b) je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, nebo
- c) jde-li o řízení proti uprchlému.

Podle § 36 odstavce 2 trestního řádu musí mít obviněný obhájce také tehdy, považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit.¹⁶ Existenci uvedeného důvodu zjišťuje soud z okolností konkrétního případu. Pochybnosti o způsobilosti obviněného náležitě se hájit, jsou rovněž dány u osoby, která nemá právnické vzdělání, dále u osoby, která je vysokého věku a je trvale umístěna v domově pro seniory.¹⁷

Podle dikce ustanovení § 36b odst. 1 trestního řádu, je-li dán důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 3 nebo § 36a odst. 2 písm. b) trestního řádu, může se obviněný obhájce vzdát, nejde-li o trestný čin, za který lze uložit výjimečný trest. Obviněný se může obhájce vzdát i v případě nutné obhajoby podle § 36 odst. 4 písm. a) trestního řádu. Podle odstavce druhého může obviněný vzdání se obhájce učinit pouze výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, který řízení vede. Prohlášení je činěno za přítomnosti obhájce a po předchozí poradě s ním. V odstavci 3 prohlášení o vzdání se obhájce může obviněný vzít kdykoliv zpět.

¹⁵ ŠÁMAL, P. et. al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 202

¹⁶ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 36

¹⁷ K tomu, kdy není obviněný způsobilý se náležitě hájit, Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 8Tdo 713/2011, s. 2

Spolu se zpětvzetím prohlášení musí předložit obviněný plnou moc obhájce, kterého si zvolil, nebo požádat o jeho ustanovení. Pokud tak neučiní, má se za to, že si obhájce nezvolil a obhájce se mu neprodleně ustanoví. Vzal-li obviněný své prohlášení o vzdání se obhájce zpět, nemůže se obhájce znovu vzdát. Podle odstavce čtyři úkony provedené od doručení prohlášení o vzdání se obhájce orgánu činnému v trestním řízení do jeho zpětvzetí není třeba opakovat jen z důvodu, že obviněný neměl v této době obhájce.¹⁸

Pro srovnání se slovenským Trestným poriadkom č. 301/2005 Sb., v platném znění, je možné, aby se obviněný vzdal svého práva na povinnou obhajobu, pokud se jedná o zvlášť závažný zločin (§ 37 odst. 4 v souvislosti s odstavcem 1 písm. c) trestního řádu SR). V případě, že se koná jednání o zvlášť závažném zločinu, ponechává se otázka obhajoby obhájcem na rozhodnutí obviněného.¹⁹

1.3.1 Způsobilost osoby, proti které je vedeno trestní řízení

Způsobilost být osobou, proti které je vedeno trestní řízení, zákon žádným způsobem neomezuje, ani ji neváže na způsobilost být pachatelem trestného činu. Proto i osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nebo ve způsobilosti omezená, může činit samostatně veškeré procesní úkony, například vyjadřovat se ke všem skutečnostem a k důkazům o nich, dále činit návrhy a podávat opravné prostředky, zvolit si obhájce atd.²⁰

Způsobilost být osobou, proti které se řízení vede, zaniká až smrtí. Trestní řád užívá i dalších označení pro osoby, proti kterým se vede trestní řízení, a to: podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený.

¹⁸ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 36b

¹⁹ KOLESÁR, J. Zásada kontradiktornosti a obhajoba obžalovaného v konaní pred súdom. 2010, s. 1

²⁰ ŠÁMAL, P. et al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 180

Osobou obviněného trestní řád zpravidla též rozumí obžalovaného a odsouzeného, nevyplývá-li z povahy věci něco jiného.²¹

1.3.2 Povinnost k náhradě nákladů trestního řízení

Předpokladem povinnosti k náhradě nákladů trestního řízení je pravomocné uznání viny obviněného trestným činem. Na základě této podmínky je možné spravedlivě žádat, aby státu nahradil, byť jen zčásti náklady vynaložené na trestní řízení.²²

Podle ustanovení § 152 odst. 1 tr. řádu byl-li obžalovaný pravomocně uznán vinným, je povinen nahradit státu:

- a) náklady spojené s výkonem vazby,
- b) odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem, pokud nemá nárok na obhajobu bezplatnou,
- c) náklady spojené s využitím elektronického kontrolního systému při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,
- d) náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody a s výkonem trestu domácího vězení a
- e) paušální částkou ostatní náklady, jež nese stát.²³

Náklady na provedení trestního stíhání nese stát. Nenese však vlastní náklady obviněného, osoby zúčastněné, poškozeného, rovněž nenese vydání způsobená zvolením obhájce či zmocněnce. Obhájce, který byl obviněnému ustanoven, má nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů podle zvláštního předpisu (vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR číslo 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění pozdějších

²¹ ŠÁMAL, P. et al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 181

²² ŠÁMAL, P. et al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 896

²³ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 152

předpisů) vůči státu. Nárok obhájce se zvyšuje, je-li plátcem daně z přidané hodnoty, o částku odpovídající této dani.²⁴

V rozhodnutí o povinnosti odsouzeného, kterému nebyl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, nahradit státu odměnu a náhradu hotových výdajů vynaložené za ustanoveného obhájce [podle § 152 odst. 1 písm. b) trestního řádu], je odsouzenému ukládána povinnost zaplatit státu stejnou částku, jakou stát předtím podle § 151 odst. 2 trestního řádu pravomocně přiznal a uhradil tomuto obhájci. Tato částka představuje jednak odměnu obhájce, ale také jeho hotové výdaje, a rovněž částku odpovídající dani z přidané hodnoty, je-li jejím plátcem a má-li za povinnost tuto daň státu odvést²⁵. Obhájce za vykonanou činnost pro stát je odměněn, neboť jako obhájce byl státem ustanoven a z tohoto důvodu mu svědčí legitimní majetkový nárok.²⁶

1.4 Základní práva obviněného

Práva obviněného zakotvená v ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu stanoví základní práva obviněného vymezující jeho práva na obhajobu, a to v souladu s Listinou základních práv a svobod, v kontextu s Ústavou České republiky a mezinárodními smlouvami zejm. Úmluvou o lidských právech a základních svobodách. Práva obviněného spočívají zejména v právu vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy na provedení důkazů a podávat žádosti, právo zvolit si obhájce atd.²⁷

Podle dikce ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou

²⁴ Rozsudek Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 11 Tz 17/2011

²⁵ K určení výše nákladů trestního řízení v případě, kdy byl odsouzenému obhájce ustanoven. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 11 Tz 17/2011. 2011, s. 5

²⁶ K odměně ustanoveného obhájce a doručování stížnosti proti rozhodnutí o přiznání odměny. Nález Ústavního soudu ČR, č.j. I ÚS 2025/10-1, s. 5

²⁷ ŠÁMAL, P. et. al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 183-186

odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V případech uvedených ve větě první a druhé náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát.²⁸

Význam práva nemajetného obviněného na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu je posíleno tím, že toto právo je upraveno v samostatném odstavci trestního řádu. Nemajetný obviněný má vždy podle tohoto ustanovení nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu, a to i když u něho nejde o nutnou obhajobu. Toto právo je garantováno Listinou základních práv, konkrétně článkem 40 odst. 3, který mj. stanoví, že obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby, a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce s tím, že zákon stanoví, ve kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. Je nutné poznamenat, že trestní řád původně neobsahoval příslušná ustanovení, která by stanovila způsob realizace garance tohoto práva Ústavou České republiky.²⁹

1.4.1 Základní práva a svobody

Vymezení pojmu

Základní právo, základní svobody nebo základní práva a svobody Ústava a Listina základních práv a svobod nikde neobsahuje.

Tento pojem souhrnně označuje nejvýznamnější práva a svobody vyjádřené především ve vztahu mezi státem a jedincem. Pojem tak vyjadřuje všechna práva a svobody uvedené v Listině základních práv a svobod. Je však nepochybné, že existují i další práva a svobody, která nejsou Listinou základních práv a svobody obsažena,

²⁸ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 33

²⁹ ŠÁMAL, P. Trestní řád komentář – díl I. 4. vydání. 2002, s. 187

a která český právní řád chrání a respektuje. Základní práva a svobody lze vymezit pomocí společných charakteristických rysů. Tyto jsou Ústavou zaručeny. Vymezují vztahy nikoliv mezi jednotlivci či právními osobami, ale vztahy mezi jednotlivcem a státem, tedy mocí veřejnou, navzájem. Tato práva vznikají na základě ustanovení ústavního pořádku nebo mezinárodní smlouvy dle článku 10 Ústavy, nikoli však z konkrétního právního vztahu vzniklého na základě právního aktu nebo úkonu; s těmito nelze disponovat, jsou nezadatelná, nezcizitelná. Lze je vymáhat vůči státu, a to prostřednictvím nezávislé soudní moci; představují ústavní hodnoty, kterými je stát při své činnosti vázán.³⁰

Právní ochrany požívá i právo na ochranu nerušeného soukromého života, pod které spadá ochrana psychického zdraví, psychické stability, psychické integrity jednotlivce. Jde o základní právo na nerušený soukromý život. Lidský život je nutno výrazně posuzovat komplexněji, mj. i pod „zorným“ úhlem práva na soukromí. Je povinností soudu, aby soudy posuzovaly jedinečnost každého případu.³¹

1.4.2 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobodách

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla vyhlášena Valným shromážděním Organizace spojených národů 10. prosince 1948. Obsahuje řadu deklaratorních prohlášení směřujících k zabezpečení všeobecného a účinného uznání a dodržování práv v ní vyhlášených. Cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy, kdy jedním ze způsobů jak se tohoto má dosáhnout, je ochrana a další rozvoj lidských práv a základních svobod.³²

Podle článku 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobodách zaručuje každému, kdo je obviněn z trestného činu, minimální práva:

³⁰ MAN, V. K SCHELLE. Základny ústavního práva. 2006, s. 143

³¹ Nález Ústavního soudu ČR, č. j. I ÚS 22/10-1

³² BERGER, V. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. 2003, s. 693

- a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;
- b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;
- c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
- d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
- e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.³³

1.4.3 Vymezení práv Listinou základních práv a svobod podle Hlavy páté – „Právo na soudní a jinou právní ochranu“

Hlavou pátou koncipované Listinou základních práv a svobod je pojednáváno o právu osoby na soudní a jinou právní ochranu. Je nutné zdůraznit, že právě tato hlava pojednává o procesní stránce právního státu.³⁴

Podle článku 37 Listiny základních práv a svobody, v hlavě páté, v odstavci 1 má každý právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Dle odstavce 2 každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.³⁵

Právo na zákonného soudce, spočívající v tom, že nikdo nesmí být odebrán svému soudci, je upravováno v článku 38 v odstavci 1, který stanoví, že „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce je stanovena zákon“.

³³ BERGER, V. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. 2003, s. 696

³⁴ MAN, V. K. SCHELLE. Základy ústavního práva České republiky. 2006, s. 174

³⁵ Usnesení předsednictva České republiky č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny Základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky, článek 37

Odstavec 2 stanoví, že každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.³⁶

V případě zákonného soudce, při rozhodování v senátním složení, nemůže být osobou pouze soudce (předseda senátu), ale je zapotřebí za zákonného soudce považovat také všechny spolurozhodující osoby v dané věci (přísedící).³⁷ Nesprávné obsazení soudu, v rovině ústavněprávní, představuje porušení práva na zákonného soudce; zásada „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“ naplňuje jeden z principů demokratického právního státu. Takové porušení představuje i porušení Ústavy.³⁸

Z článku 40 odstavce 1 Listiny základních práv a svobody vyplývá, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Odstavec 2 stanoví, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Odstavec 3 má obviněný právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.³⁹

Podle článku 40 odst. 5 LZPS plyne zásada, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl v minulosti pravomocně odsouzen nebo zproštěn, platí zde zásada „ne bis in idem.“⁴⁰

³⁶ Usnesení předsednictva České republiky č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny Základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky, článek 38

³⁷ ODEHNALOVÁ, J. Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty. 2011, s. 3

³⁸ Nález (ÚS) Ústavní soud ČR, č.j. I. ÚS 255/11-1

³⁹ Usnesení předsednictva České republiky č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny Základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky, článek 40

⁴⁰ Rozsudek (Rt) Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 6 Tz 14/2011

1.5 Právo na obhajobu

Právo na obhajobu představuje především mít právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě obhajoby obviněného, které je nedílnou částí procesu v trestních věcech. Právo na obhajobu významně přispívá k vyrovnaní nerovnováhy mezi obviněným a orgány činnými v trestním řízení, disponujícími mocnými vyšetřovacími a donucovacími prostředky. Jde o prostředek, který obviněnému zaručuje možnost organizovat svoji obhajobu přiměřeným způsobem a bez omezení v případech, kdy jde o předložení všech relevantních prostředků obrany a možnosti tak ovlivnit výsledek trestního řízení.⁴¹

Podle Vantucha účelem trestního řízení je provedení řádného zákonného procesu, tzv. „fair“ proces, tzv. že strany mají právo na spravedlivé řízení. Podle Judikatury Evropského soudu pro lidská práva spravedlnost trestního řízení zahrnuje zásadu rovnosti zbraní, tj. že každá strana trestního řízení musí mít možnost hájit své zájmy, žádná ze stran nesmí mít nějakou výhodu proti protistraně. Požadavek na spravedlnost je jednou ze zásad a jedním z aspektů pojmů na spravedlivý proces. Ve smyslu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobodách, jsou procesními zárukami také právo na veřejnost řízení a rozhodování, na přiměřenou rychlost řízení, princip rovnosti zbraní, kontradiktornost řízení, přítomnosti projednání, právo na přípravu obhajoby, právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce aj.⁴²

1.5.1 Právní pomoc

Od počátku řízení má každý právo na právní pomoc v řízení nejen před soudy, ale i jinými orgány veřejné správy nebo jinými státními orgány.

⁴¹ REPÍK, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 2002, s. 161

⁴² VANTUCH, P. Obhajoba obviněného. 3. vydání. 2010, s. 4

Nedílnou součástí právní pomoci je i poučovací povinnost orgánů veřejné moci, a to prostřednictvím profesionální právní pomoci advokátů, notářů, patentových zástupců a daňových poradců. Obhájcem ve věcech trestních může být pouze advokát.⁴³

1.5.2 Právo obhajovat se osobně nebo prostřednictvím zvoleného (ustanoveného) obhájce

Základním právem obviněného je obhajovat se sám. V tomto případě je obviněný sám sobě obhájcem, má všechna práva, která se přiznávají jen obhájci, jako například právo nahlížet do spisu, zúčastnit se jednání soudu, být vyrozuměn o všech jednáních a úkonech, jichž má právo se zúčastnit aj. Obviněný však nemá neomezenou možnost výběru mezi právem obhajovat se sám a tzv. obhajobou nutnou (povinnou) obhájcem, a to například v případech závažných trestných činů, osob mladistvých, nebo osob, které nejsou schopny se samy hájit, a v neposlední řadě osob vazebně stíhaných atd. V takovém případě, že si obviněný sám obhájce nezvolí, je mu obhájce ustanoven z moci úřední, a to i tehdy, že má prostředky na jeho zaplacení a musí případné náklady obhajoby hradit sám. V případě, že si obviněný sám zvolí podle vlastního výběru obhájce, stát nemůže takové právo odmítnout.⁴⁴

1.5.3 Podmínky osvědčení práva na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu

Nutnou podmínkou pro přiznání tohoto nároku je, aby obviněný osvědčil, že nemá dostatek *prostředků*, aby si hradil náklady obhajoby. Z tohoto vyplývá, že obviněný by měl současně s písemným návrhem předložit potřebné doklady osvědčující, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby, a to například potvrzení, že je zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání od příslušného úřadu práce, potvrzení, že je zařazen do rekvalifikace uchazečů o zaměstnání, potvrzení, že je mu

⁴³ MAN, V. K. SCHELLE. Základy ústavního práva České republiky. 2009, s. 175

⁴⁴ REPÍK, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 2002, s. 165

poskytováno hmotné zabezpečení o zaměstnání podle zákona o zaměstnanosti, potvrzení od obce jeho místa trvalého bydliště, že není vlastníkem žádného majetku, který by mohl být použit k úhradě nákladů obhajoby, daňové přiznání, pokud ho podává, výpis z jeho bankovního účtu, pokud nějaký má, výpis z katastru nemovitostí, čestné prohlášení, že nevlastní žádný další majetek, z něhož by mohl hradit náklady obhajoby atd. Zjišťováním těchto skutečností, významných pro konečné rozhodnutí o přiznání práva, je posilováním práva nemajetkového obviněného, kterému je umožněna obhajoba bezplatná nebo za sníženou odměnu.⁴⁵

Tento postup je doporučován z důvodů největšího urychlení rozhodování o takové žádosti obviněného, neboť vzhledem k tomu, že zpravidla nepůjde o případy nutné obhajoby, v mezidobí do opatření těchto podkladů potřebných pro rozhodnutí proběhla převážná část úkonů trestního řízení, které je možno provádět v případech, kdy není dán žádný důvod nutné obhajoby a institut zajištění obhajoby nemajetných obviněných by se minul účinkem. Pokud by však obviněný včas osvědčil, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, ale k rozhodnutí by nedošlo v důsledku průtahů na straně orgánů činných v trestním řízení, jednalo by se o zkrácení práva obviněného na obhajobu, jehož důsledkem by mohlo například být i zrušení rozsudku odvolacím soudem pro podstatné vady řízení.

V případě, že obviněný neosvědčí, že nemá dostatek prostředků shora uvedeným způsobem, a to ani přes opakovanou výzvu soudu (předseda senátu, samosoudce či soudce), soudem tyto údaje *nejsou zjišťovány a potřebné doklady neopatřuje*, rozhodne usnesením o zamítnutí žádosti nárokuující obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu, neboť povinnost dokazovat tvrzené skutečnosti jsou plně na straně obviněného.⁴⁶ Je pravidlem, že obviněný si náklady spojené s jeho obhajobu hradí sám. Výklad podmínek pro bezplatnou pomoc obhájce je z povahy věci založen na širokém

⁴⁵ K tomu, kdy není obviněný způsobilý se náležitě hájit. Usnesení (Rt), Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 8Tdo 713/2011

⁴⁶ ŠÁMAL, P. Trestní řád, komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 188

uvážení. Rozhodování je svěřováno soudům obecným, které posuzují každý případ individuálně.⁴⁷

Jestliže ze shromážděných důkazů vyplývá, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to nutné k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, a to i bez návrhu obviněného. Právo na bezplatnou obhajobu je nedílnou součástí práva na obhajobu zakotveného v článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Prokáže-li obviněný svou nemajetnost soud obligatorně, postupuje tak, že mu nárok na bezplatnou obhajobu, případně obhajobu za sníženou odměnu přizná, je-li schopen náklady hradit zčásti. Stěžejním hlediskem při rozhodování soudu je zjištění existence nemajetnosti.⁴⁸

Momentální nedostatek prostředků vzniklý proto, že obviněný s finančními prostředky, se kterými lehkomyšlně naložil nebo způsobem, který nechce vysvětlit, nemůže být důvodem pro uplatnění nároku na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu.⁴⁹

1.6 Sociálně znevýhodněné skupiny

Pojem

Sociálně znevýhodněné osoby, jsou lidé, kteří jsou jedním nebo více způsoby znevýhodňováni v rámci svého běžného a společenského života, a to zejména ve sféře plnění svých běžných sociálních rolí. Tím může dojít k jeho vyloučení ze společenského dění. Pro takovou osobu je typické, že u ní dochází k eskalaci znevýhodnění, kdy vlivem stigmatizace existence některých z forem znevýhodnění dojde k pokračování

⁴⁷ Usnesení Ústavní soud ČR, č.j. II. ÚS 2299/11-1

⁴⁸ Rozsudek (Rt) Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 11 Tz 49/2011

⁴⁹ ŠÁMAL, P. et al. Trestní řád, 6. vydání, Praha: 2008, s. 1153

procesu znevýhodňování i v jejích oblastech života (např. může jít o trest odnětí svobody) nebo v rodině (odvržení od rodiny), dále pak v širším sociálním prostředí (např. zpretrháním širších sociálních vazeb, obtížnost vytvoření nových vazeb), na trhu práce (nezaměstnanost), ale i v dalších oblastech života člověka.⁵⁰

Pro zpracování mé bakalářské práce jsem si vyčlenila osoby, které vystupují v rámci trestního řízení jako osoby nemajetné uplatňující právo na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu a kterým je takové právo zpravidla přiznááno. Jedná se o osoby nezaměstnané, osoby se zdravotním postižením, mladistvé, osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.

Definici sociálního znevýhodnění zakotvuje i český právní systém. Zákon číslo 564/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon, tento pojem vysvětluje v § 16 odst. 4:

- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, ohrožení sociálněpatologickými jevy,
- b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
- c) postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.⁵¹

1.6.1 Osoby nezaměstnané

Sociální důsledky spojené s nezaměstnaností mají vliv na sociální situaci, chování a postoje nezaměstnaných a na jejich společenský život. Důsledky nezaměstnanosti jsou rozmanité svým dosahem i rozsahem. Tato je jedinci různě pocíťována a prožívána. Následky spojené s nezaměstnaností se mezi sebou úzce

⁵⁰ LANGER, T. Poradenství jako integrální součást vzdělávání sociálně znevýhodněných skupin obyvatel. 2011, s. 2

⁵¹ Zákon číslo 564/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon, § 16

podmiňují a propojují, mající vliv na životní úroveň, vliv na rodinu, vliv na strukturaci a vnímání času a v neposlední řadě vliv na fyzické a psychické zdraví.

Podle Krebse vliv na životní úroveň nezaměstnanosti znamená ztrátu pracovního příjmu a žít jen z podpory či sociálních dávek znamená vždy pokles životní úrovně a značné finanční potíže pro nezaměstnaného a jeho rodinu. Trvá-li nezaměstnanost dlouho, vede často k chudobě, k redukci sociálních kontaktů a k sociálnímu vyloučení.⁵²

Ztráta zaměstnání často člověku přináší dezorientaci a pocit ztracení. V moderní společnosti hraje zaměstnání důležitou roli v případě udržení sebeúcty.⁵³

1.6.2 Osoby se zdravotním postižením

Jde o osoby, které v důsledku nepříznivého zdravotního stavu ztratily způsobilost pracovat a nebo jejichž způsobilost k práci byla výrazně snížena, a jsou ze systému důchodového pojištění zabezpečeni formou invalidních důchodů.⁵⁴

Podle zákona číslo 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, je pojata definice osoby se zdravotním postižením v ustanovení § 67 odstavci 1, a to jako fyzická osoba se zdravotním postižením (dále jen osoby se zdravotním postižením), které je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce.

Podle odstavce 2 – Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou

- a) orgánem sociální zabezpečení uznány invalidními ve třetím stupni (dále jen osoby s těžším zdravotním postižením),

⁵² KREBS, V. et al. Sociální politika. 2010, s. 316-317

⁵³ GIDDENS, A. Sociolog. 4th edition. 2001, s. 195

⁵⁴ KAHOUN, V. Sociální zabezpečení, vybrané kapitoly. 2009, s. 236

- b) orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidními v prvním nebo druhém stupni,
- c) rozhodnutím Úřadu práce vydaným krajskou pobočkou Úřadu práce uznány zdravotně znevýhodněnými (dále jen osoby zdravotně znevýhodněné).

Dále v odstavci 3 je za zdravotně znevýhodněnou osobu podle odstavce 2 písm. c) taktéž považována fyzická osoba, která má zachovány schopnosti vykonávat soustavně zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti být nebo zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo získat kvalifikaci jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.⁵⁵

1.6.3 Osoby mladistvé

Problematiku mladistvých pachatelů trestných činů upravuje zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Podle díky § 2 odstavec 1 písm. c) je mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.⁵⁶

Při posuzování osoby mladistvého, je nutné přihlížet k ustanovení § 139 trestního zákoníku, tedy k počítání času (lhůt). Za osobu mladistvého je nutné považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku. Za osobu mladistvého se považuje ještě pachatel, který spáchal provinění v den svých osmnáctých narozenin.⁵⁷

⁵⁵ Zákon číslo 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 67

⁵⁶ Zákon číslo 218/2003 Sb., ZSM, § 2

⁵⁷ ŠÁMAL, P. et al. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. 3. vydání. 2011, s. 11

1.6.4 Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

Okamžikem nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku nebo trestního příkazu je obžalovaný označován v rámci trestního řízení jako odsouzený.⁵⁸ Samotný výkon trestu odnětí svobody u osob odsouzených ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic je upravován zákonem číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění. Z obecného ustanovení tohoto zákona, konkrétně § 1 odst. 2 „se výkonem trestu sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody („dále jen „trest“) ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v tomto zákoně.“⁵⁹

Věznice se člení na typy. Podle § 8 odst. 1 se věznice člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů věznice, a to: a) s dohledem, b) s dozorem, c) s ostrahou, d) se zvýšenou ostrahou.⁶⁰

Pokud jde o zaměstnávání osob odsouzených a vykonávajících trest odnětí svobody toto je upravováno podle vyhlášky číslo 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně v ustanovení § 41 odstavci 1, je odsouzený zařazován do práce na základě rozhodnutí ředitele věznice, a to zpravidla na základě doporučení odborných zaměstnanců. Podle odstavce 2 povinnost pracovat se nevztahuje na odsouzeného

- a) staršího 65 let,
- b) plně invalidního,
- c) jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení,
- d) dočasně práce neschopného,
- e) pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena.

⁵⁸ ŠÁMAL, P. et. al. Trestní řád komentář – díl I, 4. vydání. 2002, s. 112

⁵⁹ Zákon číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 1

⁶⁰ Zákon číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 8

Odmítnutí práce odsouzeným, který byl zařazen do práce je závažným porušením povinností odsouzeného, za něž se zpravidla odsouzenému uloží kázeňský trest. V případě odmítnutí práce se odsouzený zpravidla umístí v době, kdy by měl pracovat, odděleně od ostatních odsouzených, přičemž se mu neumožní zájmová činnost včetně sledování televizního a rozhlasového vysílání (§ 41 odst. 3).⁶¹

⁶¹ Vyhláška číslo 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 41

2. Cíl práce a hypotézy

Cílem práce je zmapování problematiky dostupnosti práva na obhajobu sociálně znevýhodněných skupin v trestním řízení ve světle platné a účinné právní úpravy České republiky v kontextu mezinárodních závazků, jimiž je v této oblasti Česká republika vázána například Evropskou úmluvou o lidských právech a svobodách. Na podkladě takto zjištěných poznatků a na základě kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření, stanovit případné návrhy de lege ferenda, které by zjišťovaly této skupině občanů snadnější přístup k obhajobě v trestním řízení.

Prvním cílem autorky bylo zaměřením se na poučovací (procesní) povinnosti orgánů činných v trestním řízení (policejního orgánu, státního zastupitelství, soudů) o právu na obhajobu sociálně znevýhodněných skupin, zejména o právu na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu.

Dalším cílem je zjištění, zda právo na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu je dostatečně garantováno osobám sociálně znevýhodněným, v tomto případě osobám nacházejícím se ve výkonu trestu odnětí svobody.

Autorkou byly stanoveny tyto hypotézy:

- 1. Poučovací (procesní) povinnost orgánů činných v trestním řízení o možnostech využití bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu v trestním řízení je dostatečná.**
- 2. Právní úprava bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu de lege lata dostatečně garantuje právo na obhajobu i pro osoby pocházející se sociálně znevýhodněných skupin.**

3. Metodika

V průběhu bakalářské práce byla použita metoda kvantitativního výzkumu, a to formou dotazníkového šetření. Dotazníky byly směřovány klasické veřejnosti, a to směrem ke studentům Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulty a dále pak k osobám vykonávající trest odnětí svobody ve Vazební věznici v Českých Budějovicích. Dále pak bylo autorce umožněno v rámci svého pracovního zařazení na pozici vyšší soudní úřednice Okresního soudu, Zátkovo nábř. č. 2, České Budějovice, trestní oddělení, nahlédnutí a studium trestních spisů z důvodů kasuistik a zjištění, zda právo na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu sociálně znevýhodněných skupin je orgány činnými v trestním řízení (policejním orgánem, státním zastupitelstvím, zejména soudem) plně zachovááno.

3.1 Kvantitativní výzkum

V rámci kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření byly stanoveny otázky obecného charakteru, a to na věk, vzdělání (otázka číslo 1), zjištění, zda proti osobě bylo či aktuálně je vedeno trestní stíhání (otázka číslo 2). Za stěžejní otázky autorka pokládá otázky týkající se písemného poučení obviněného orgány činnými v trestním řízení (policejním orgánem, státním zastupitelstvím, soudem) o právech obviněného (otázka číslo 3), porozumění danému poučení (otázka číslo 4) a dále šetření ohledně zjištění o výslovném poučení o právu obviněného na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu (otázka číslo 5), zjištění situace obviněného po stránce zdravotní (zdravotního znevýhodnění, postižení), ekonomické, nezaměstnanosti (otázka číslo 6, číslo 7, číslo 8) ovlivňující rozsah přiznání práva na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu. Další klíčovou otázkou je zjištění, zda respondenti vůbec žádali o přiznání práva na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, rozsah této žádosti a důvody, pro které tak činili (otázka číslo 9, číslo 10), a dále pak, zda toto právo uplatnili a v neposlední řadě, zjištění, zda jim právo na obhajobu za sníženou odměnu bylo přiznáno soudem (otázka číslo 11).

3.2 Charakteristika souboru

Cílovým souborem byli jednak studenti stejného ročníku oboru Sociální práce ve veřejné správě Zdravotně sociální fakulty, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a dále pak osoby nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody vykonávající tento trest ve Vazební věznici v Českých Budějovicích. Dotazník (příloha číslo 1) byl osobně předáván autorkou a současně rozeslán prostřednictvím emailu. Celkem bylo rozesláno 60 dotazníků studentům, z toho pouze *dvacet* dotazníků bylo vyplněno a autorce navraceno. Studenty stejného oboru byli vybráni proto, že jsou převážně zaměstnání ve veřejné správě, kdy autorka předpokládala právní znalost (povědomí) o právech obviněných. Lze konstatovat, a to na základě navracených a vyplněných dotazníků, pouze zlomek respondentů, *šest* osob, kteří měli nějakou zkušenost s trestním řízením. Vzhledem k tak malému počtu respondentů, tato skupina *nebude autorkou vyhodnocována*, neboť vzhledem k počtu navracených dotazníků a z nich vyplývajících informací, zkušeností respondentů s trestním řízením a následné poučovací povinnosti, není pro výzkum relevantní.

Co se týká osob nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici v Českých Budějovicích, předání dotazníků bylo konzultováno s ředitelkou Vazební věznice paní Mgr. Martinou Štanglovičovou, která tento postup schválila. Dalším kontaktem s autorkou byla pověřena zástupkyně ředitelky paní PhDr. Jitka Přikrylová, která nabídla provedení osobních výslechů vězňů samotné autorce. Tato nabídka z osobních a pracovních důvodů však byla autorkou odmítnuta s tím, že postačí toliko pouhé předání dotazníků.

Následně byl realizován přezkum dotazníků v rámci bezpečnostní prověrky. Obsah dotazníků byl v rámci této porady shledán „nezávadným“, a autorce bylo umožněno předání dotazníků osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, a to prostřednictvím paní PhDr. Jitky Přikrylové, zástupkyně ředitelky vazební věznice, a vychovatelů. Kapacita naplnění Vazební věznice v Českých Budějovicích osobami

umístěnými ve vazbě a ve výkonu trestu je celkem pro 180 osob. Na základě dohody bylo předáno k zodpovězení 100 dotazníků, včetně výslovného souhlasu na účasti výzkumu odsouzeného. Výslovný souhlas je na žádost zástupkyně ředitelky součástí bakalářské práce, a to jako příloha číslo 2. Navráceno bylo celkem 68 dotazníků, ve velmi krátké době cca 4 dny.

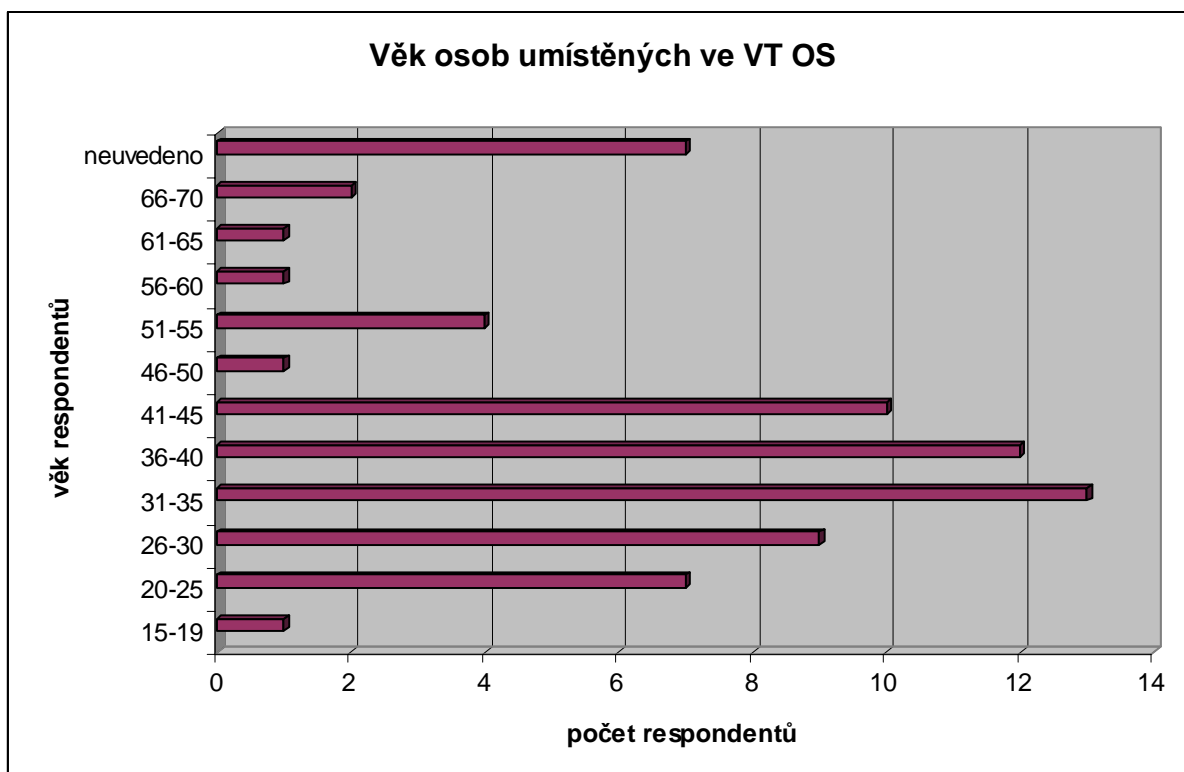
Pokud se týká kasuistik, bylo autorce umožněno zaměstnavatelem Okresním soudem v Českých Budějovicích, trestní oddělení, studium a nahlédnutí do trestních spisů a zjištění, zda soudem, jakým způsobem a v jakém rozsahu je přiznáván nárok na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu osobám, proti nimž se vede trestní řízení před soudem a zejména k tomu, zda soudem jsou tyto osoby poučovány o možnosti podání návrhu na přiznání bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu.

4. Výsledky

4.1 Základní údaje

Ve svém bakalářské práci za cílovou (specifickou) skupinu osob jsem si vybrala osoby (odsouzené) umístěné ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici v Českých Budějovicích, neboť z celkového počtu předaných dotazníků k realizaci 100 kusů a 68 kusů dotazníků navrácených, považuji předmětné zkoumání za relevantní, a to vzhledem k malé kapacitě Vazební věznice v Českých Budějovicích a typu věznice (dohled, dozor).

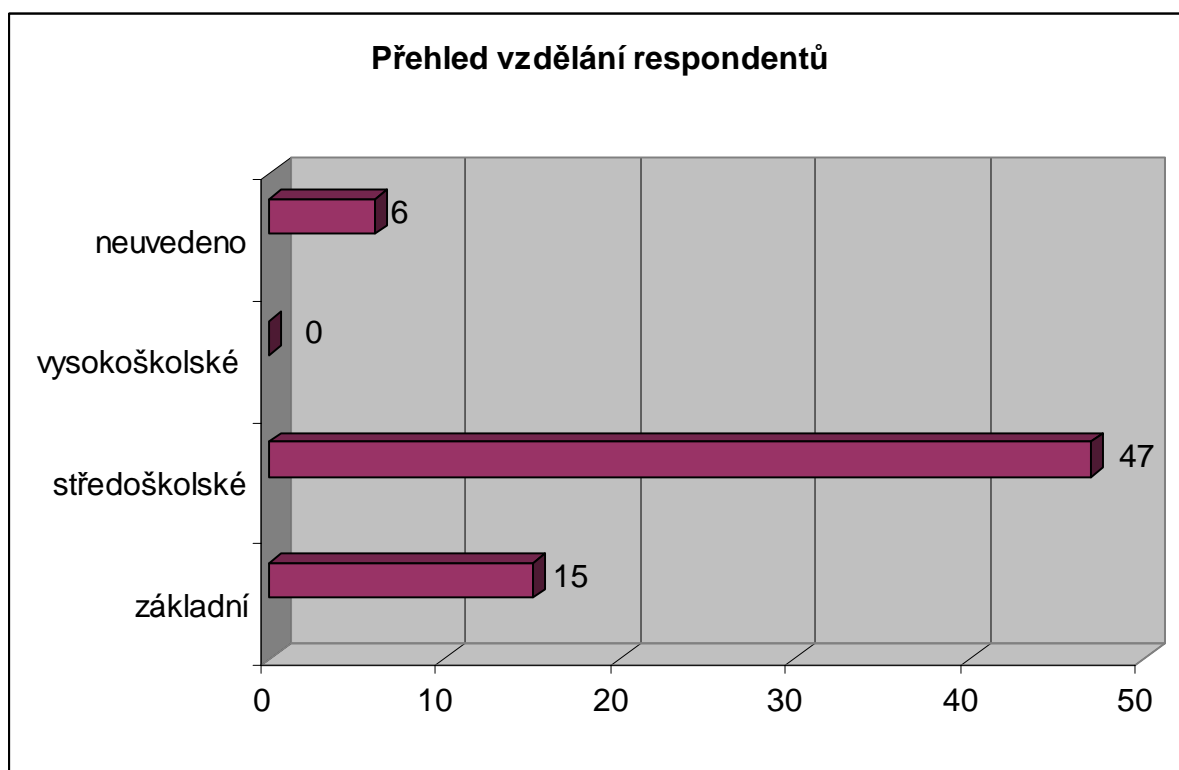
Graf č. 1 A: Věk osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody, zúčastněných na výzkumu

Zdroj: Vlastní výzkum

Podle výsledků tohoto šetření odpovědělo nejvíce respondentů, a to ve věkové kategorii 31-35 let - 13 osob, dále pak respondenti ve věku 36-40 roků - 12 osob a respondenti ve věkové 41-45 roků - 10 osob. Po jedné osobě odpovídali respondenti ve věku od 15-19 roků, 46-50 let, 56-60 let, 61-65 let, dvě osoby odpověděly ve věku 66-70 let, 4 osoby ve věku 51-55 let, 7 osob ve věku 20-25 let, 9 osob odpovídalo ve věku 26-30 let. 7 osob na tuto otázku neodpovědělo.

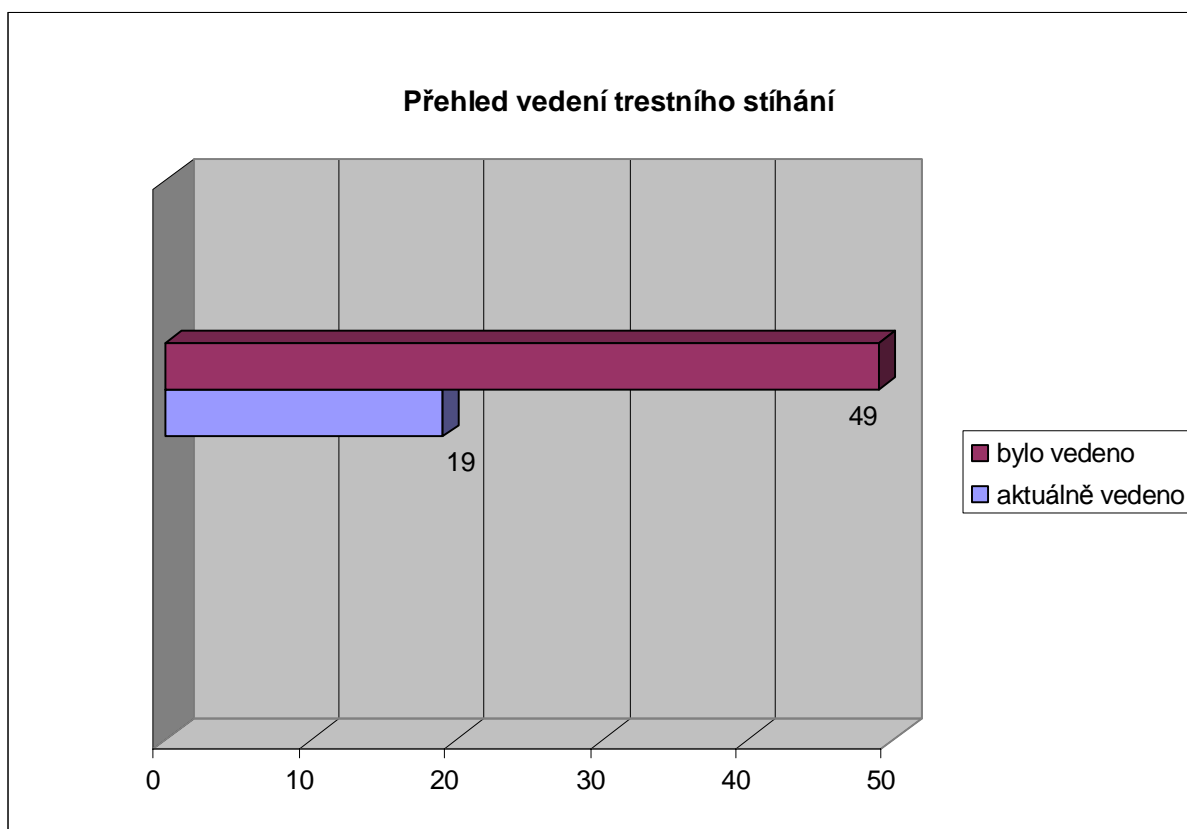
Graf č. 1 B: Přehled vzdělání respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 1 – B: odpovědělo 15 respondentů, že má základní vzdělání, 47 respondentů odpovědělo, že má středoškolské vzdělání, 6 osob tuto otázku neodpovědělo. Vysokoškolské vzdělání nemá nikdo z oslovených respondentů.

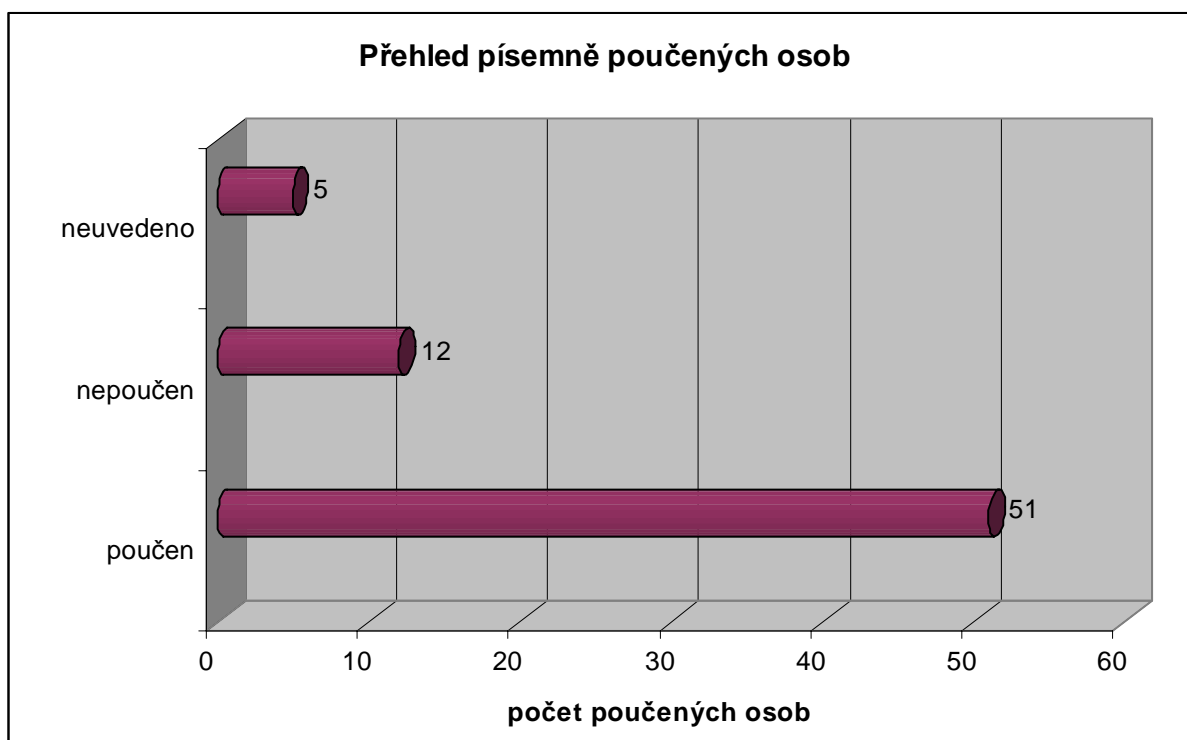
Graf č. 2: Přehled vedení trestního řízení (ve VT OS)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázku číslo 2 zodpovědělo celkem 68 osob. Z toho 19 osob uvedlo, že je proti nim aktuálně vedeno trestní stíhání, 49 osob uvedlo, že proti nim bylo vedeno trestní stíhání.

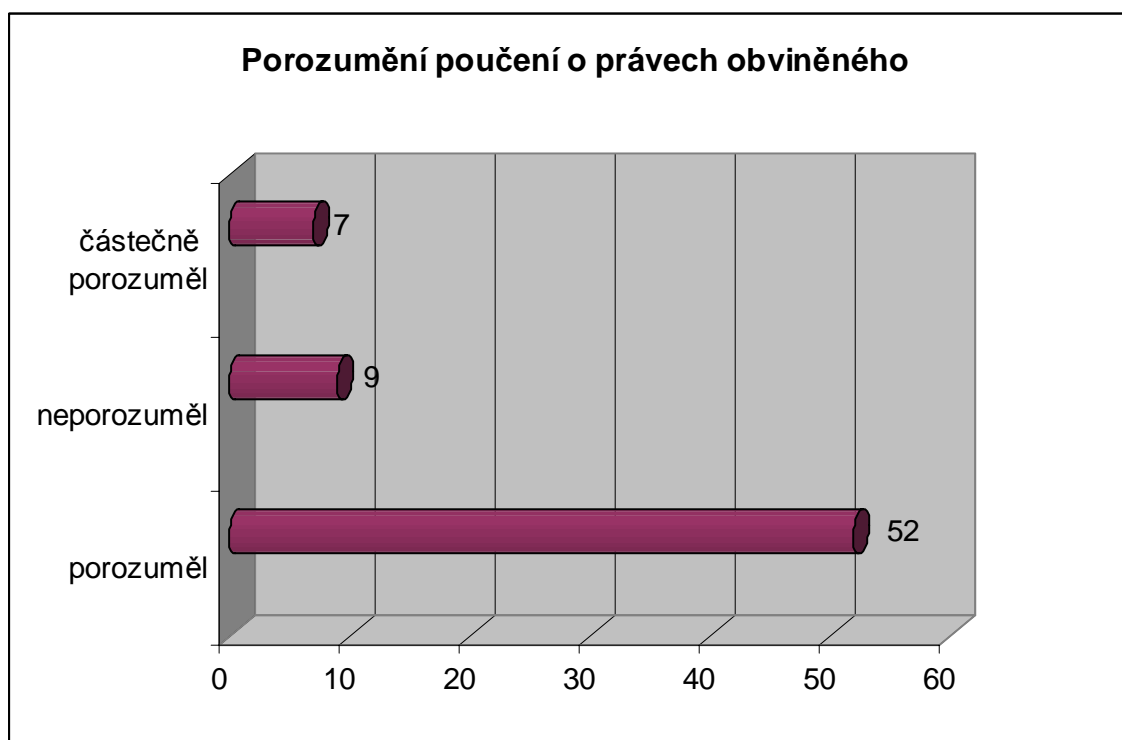
Graf č. 3: Přehled písemně poučených osob

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 3 odpovědělo 51 osob, že byly poučeny orgány činnými v trestním řízení, a to písemně o právech obviněného, 12 osob poučeno písemně nebylo, 5 osob na tuto otázku neodpovědělo vůbec.

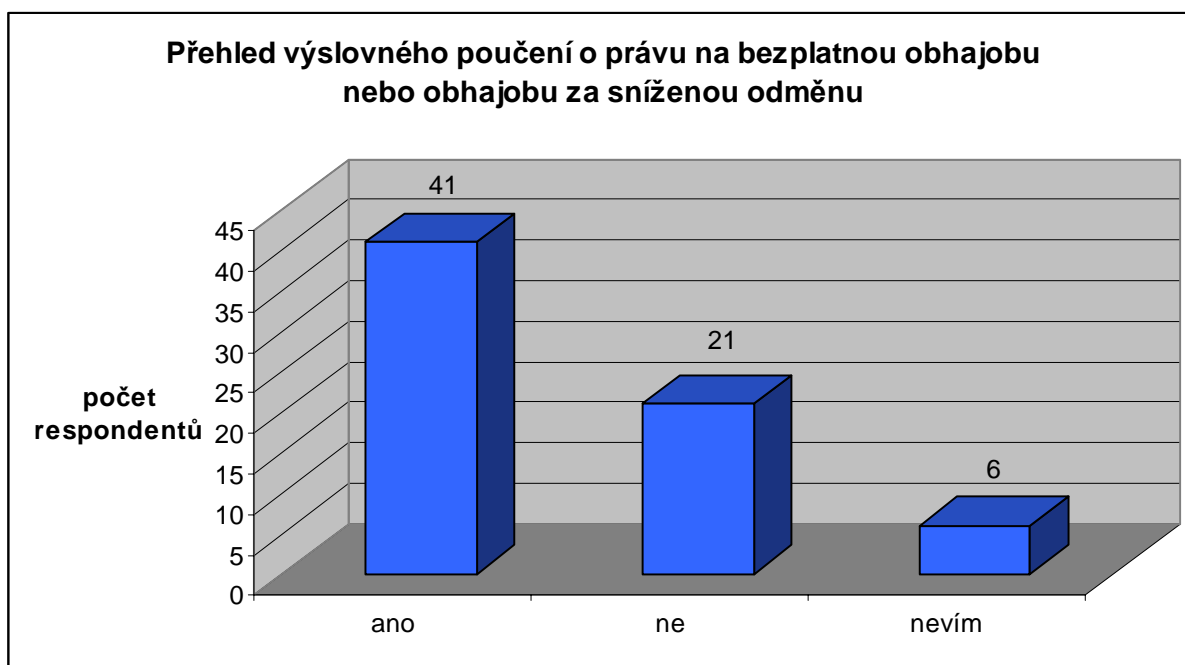
Graf č. 4: Přehled porozumění poučení o právech obviněného

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 4 zodpovědělo celkem 68 respondentů. 52 osob uvedlo, že porozuměly poučení o právech obviněného, 9 osob uvedlo, že danému poučení neporozumělo, 7 respondentů na tuto otázku odpovědělo, že poučení o právech obviněného porozumělo částečně.

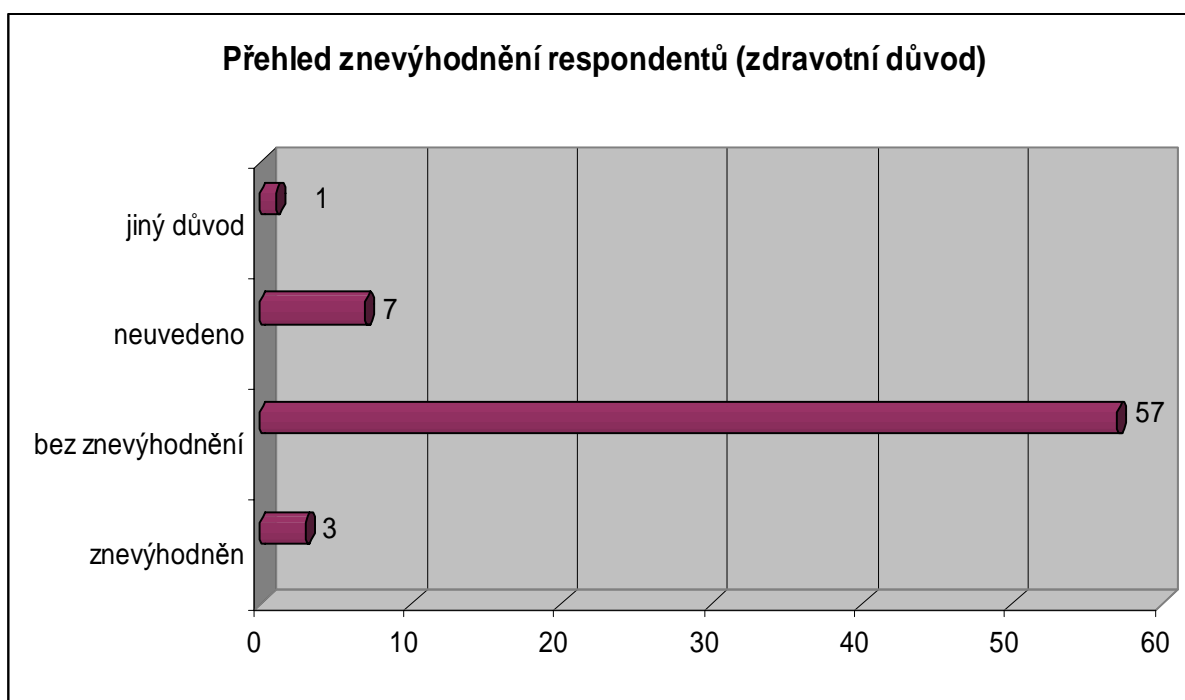
Graf č. 5: Přehled výslovného poučení o právu na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka číslo pět byla zodpovězena všemi 68 respondenty. 41 osob uvedlo, že byli výslovně poučeni o právu na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu porozumělo, 21 osob odpovědělo, že výslovně poučení o právu na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu nebylo, 6 osob uvedlo, že neví, zda o tomto právu byly poučeny.

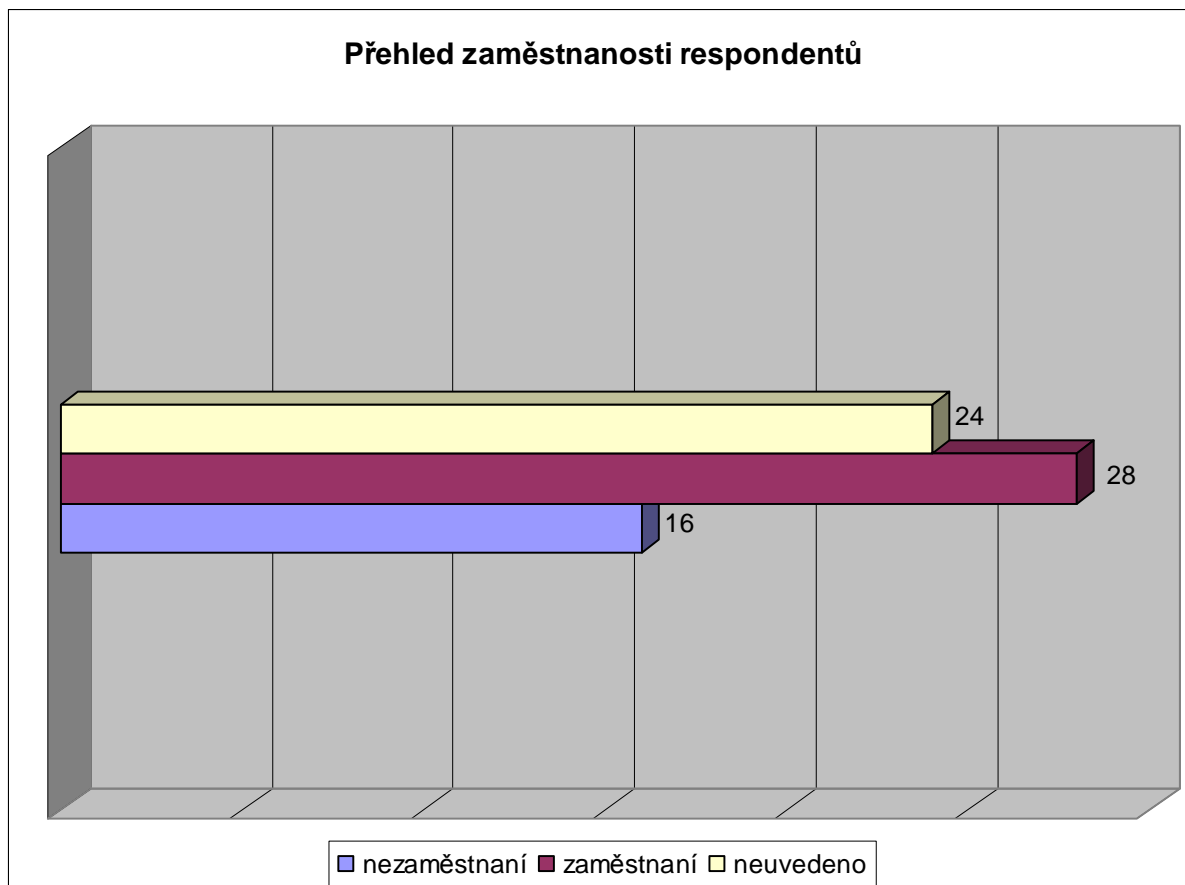
Graf č. 6: Přehled znevýhodnění respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 6, číslo 8 bylo odpovězeno 57 osobami, které uvedly, že nemají žádné zdravotní znevýhodnění, 3 osoby uvedly, že jsou znevýhodněni (zdravotní postižení), 7 osob na tuto otázku neodpovědělo, 1 osoba uvedla jiný důvod, a to špatný zrak (viz. otázka číslo 8).

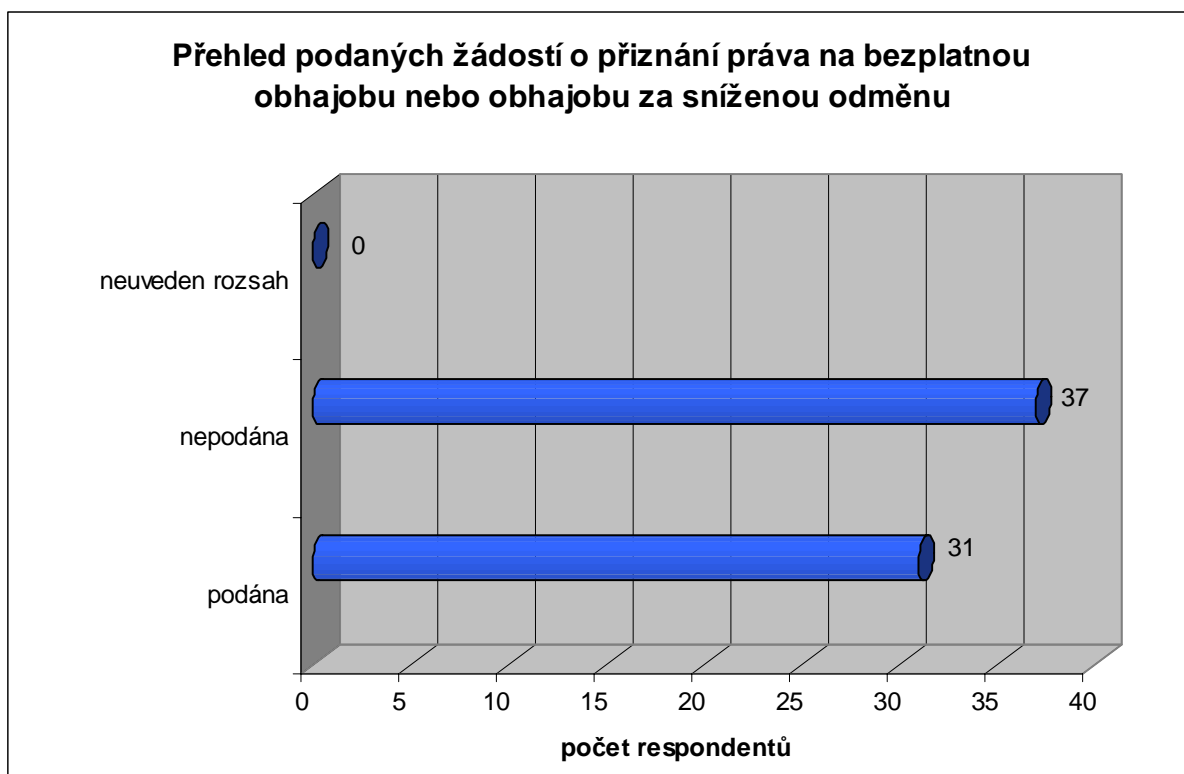
Graf č. 7: Přehled zaměstnanosti respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka číslo 7: 16 osob uvedlo, že jsou nezaměstnaní, 28 osob mají zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody, 24 osob na tuto otázku neodpovědělo.

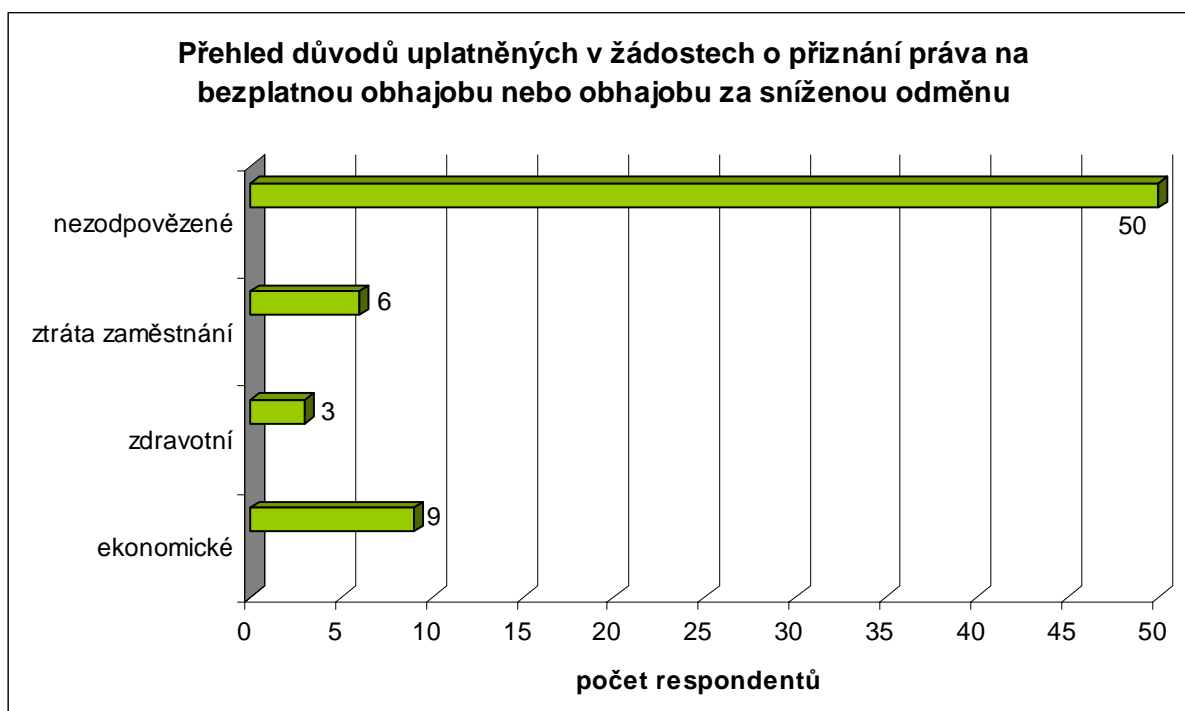
Graf č. 8: Přehled podaných žádostí o bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 9 odpovědělo všech 68 dotázaných respondentů. Z toho 31 osob uvedlo, že si podala žádost o přiznání práva na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, 37 respondentů odpovědělo, že takovou žádost nepodávalo. Rozsah neuvedl žádný z tázaných respondentů.

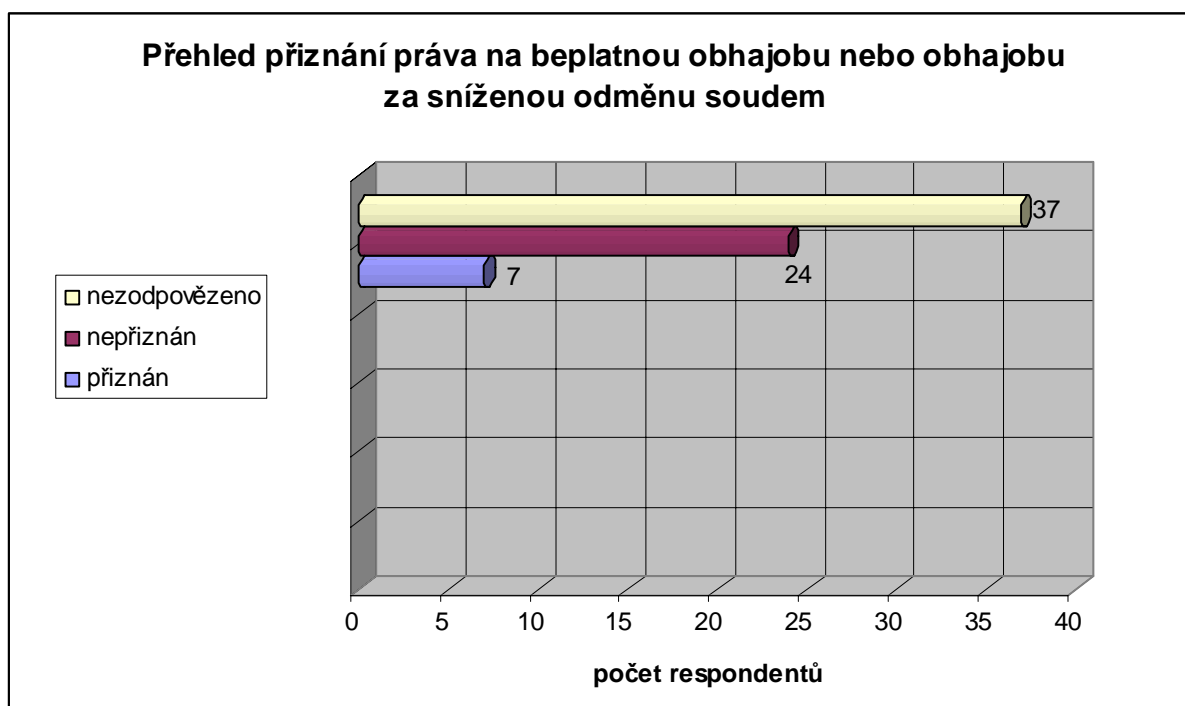
Graf č. 9: Přehled důvodů uplatněných v žádostech o přiznání práva na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázku číslo 10 zodpověděla pouze malá část respondentů. 9 osob uvedlo, že žádost podalo z ekonomických důvodů, 3 osoby ze zdravotních důvodů, 6 osob z důvodů ztráty zaměstnání, 50 osob tuto otázku nezodpovědělo vůbec.

Graf č. 10: Přehled přiznání práva na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu soudem

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 11 odpovědělo pouze 7 respondentů, s tím, že jim byl soudem přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, 24 osob uvedlo, že jim tento nárok přiznán nebyl a 37 respondentů tuto otázku nezodpovědělo.

Kasuistika 1

U Okresního soudu v Českých Budějovicích je vedeno trestní řízení pod sp. zn. 3T 216/2011 proti obviněnému J. K., a to pro přečin ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148 odst. 1 tr. zákoníku a maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku. Ze spisového materiálu je zjištěno, že jmenovaný dne 27.1.2012 podal žádost o přidělení obhájce z důvodu studia a nedostatku finančních prostředků. Jelikož z názvu podaného návrhu není patrné, že obviněný žádá o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, je podle obsahu návrhu soudem dovozeno, že se jedná o žádost o přiznání tohoto nároku. Podle ustanovení § 33 odst. 2 tr. řádu, podle kterého osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek finančních prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne v řízení před soudem soudce, zda má obviněný nárok na bezplatnou obhajobu či sníženou obhajobu. Soud při svém rozhodování přihlédl k osobním, majetkovým poměrům obviněného, kdy zjistil, že jmenovaný je studentem střední školy, aktuálně má studium přerušené z důvodů úrazu, který utrpěl v souvislosti s trestním stíháním. Je zdravotně limitován, pravděpodobně s hrozbou trvalých následků. Možnost získat finanční prostředky fyzickou prací jsou sníženy. Nicméně soud zjistil, že má jisté finanční výdělkové příjmy, které získává internetovými dražbami. Bylo shledáno, že obviněný má schopnost opatřovat si finanční prostředky. Nemovitost obviněný žádnou nevlastní.

Na základě těchto skutečností soud uzavřel, že obviněný nemá nárok na bezplatnou obhajobu, je schopen dílčím způsobem krýt náklady na obhájce. Proto soud rozhodl o přiznání nároku na obhajobu za sníženou odměnu a to poměrem 1 : 1, tedy do výše 50 % budoucích nákladů obhájce.

Kasuistika 2

V trestní věci vedené u Okresního soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 3T 88/2011 je vedeno trestní řízení proti obviněného L.Č., státní občanka Ukrajiny. Obviněná dne 13.9.2011 podala soudu žádost o přidělení advokáta. Tuto žádost odůvodnila tím, že je nezaměstnaná, vedena na úřadu práce, kde podstupuje rekvalifikaci. Je soudem poučena ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 tr. řádu o tom, že povinností osvědčit majetkové poměry je na straně obviněné a soud sám nečiní úkony směřující ke zjišťování majetkových poměrů. Soud ji proto vyzval k doložení svých majetkových poměrů, a to ve lhůtě pěti dnů od doručení tohoto přípisu, včetně výpisu z katastru nemovitostí k prokázání, zda je majitelkou nemovitosti. Závěrem přípisu soud učinil poznámku, že pokud ve lhůtě shora požadované nedoloží, soud bez dalšího negativně rozhodne o její žádosti, neboť soud není v dané věci povinen sám opatřovat podklady pro rozhodnutí o bezplatné obhajobě.

Následně soud konal dne 26.9.2011 hlavní líčení ve věci L. Č., a to pro přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku. K hlavnímu líčení se jmenovaná dostavila, předložila potvrzení o době vedení na úřadu práce, potvrzení výkonu činnosti. Tyto doklady byly založeny do trestního spisu. K dotazů samosoudce podrobně zodpověděla jím kladené dotazy týkající se nemajetnosti, plnění vyživovací povinnosti na své děti. Uvedla, že je nemajetná, zůstala bez střechy nad hlavou, manžel jí vzal děti, má problémy s prací. Kdyby měla zaměstnání, mohla by platit vyživovací povinnost. Při výběru zaměstnání je preferován český původ, ona je Ukrajinka. Z důvodů uvedených shora, chce, aby měla ve své věci obhájce.

Na základě shora uvedených důvodů soud vydal usnesení, jímž se podle § 33 odst. 2 tr. řádu přiznává obžalované L. M. Č. v trestní věci vedené u Okresního soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 3T 88/2011 nárok na obhajobu se sníženou odměnou obhájce, a to v 50 %.

Kasuistika 3

Ze spisového materiálu Okresního soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 8T43/2011 je zjištěno, že je vedeno trestní stíhání proti obžalovanému R. J. vedené pro trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1, odst. 2 trestního zákona ve formě spolupachatelství podle § 9 odst. 2 trestního zákona (ad 1 obžaloby) a pro přečin krádeže podle § 205 odst. 1, odst. 3 tr. zákoníku ve formě spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Ve věci byly ve dnech 20.6.2011, 24.8.2011, 7.9.2011, 8.11.2011, 11.11.2011 konány hlavní líčení. Obžalovaný R. J. uvedl, že trestnou činnost páchal z důvodu vylepšení své finanční situace, měl značné dluhy, v červnu 2011 pracoval jako číšník s čistým příjmem okolo 10.000,- Kč – 11.000,- Kč, poté práci ztratil a živil se pouze brigádami. Svou situaci celkově hodnotil jako nelichotivou.

Ze spisového materiálu je patrné, že byl soudem ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu poučen o tom, že osvědčí-li, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu.

Soudem byly zhodnoceny všechny skutečnosti návrhu obžalovaného, zejména přihlédl k majetkové situaci obžalovaného, a dospěl k závěru, že jmenovaný není schopen s to nést veškeré náklady spojené s uplatněním svého práva na obhajobu, neboť neměl v době rozhodování stálý příjem, jeho majetková situace mu v důsledku zadlužení nedovoluje hradit v plné výši náklady právního zastoupení. Proto soud podle § 33 odst. 2 trestního řádu obžalovanému R. J. v trestní věci vedené u Okresního soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 8T 43/2011 přiznal nárok na obhajobu za sníženou odměnu o 80 %. Proti tomuto rozhodnutí lze podat stížnost do tří dnů od jeho oznámení ke Krajskému soudu v Českých Budějovicích prostřednictvím Okresního soudu v Českých Budějovicích (§ 33 odst. 3 trestního řádu). Tato stížnost má odkladný účinek.

5. Diskuse

V této části práce se zaměřím na vyhodnocení stanovených hypotéz na podkladě dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření viz. kapitola „výsledky“ a dále pak na podkladě studia trestních spisů a v bakalářské práci uvedených kasuistik.

Hypotéza číslo 1:

„Poučovací (procesní) povinnost orgánů činných v trestním řízení o možnostech využití bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu v trestním řízení je dostatečná.“

Na základě kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření u osob vykonávající trest odnětí svobody ve Vazební věznici v Českých Budějovicích, kdy se jedná o specifickou skupinu osob, je poučovací (procesní) povinnost orgánů činných v trestním řízení týkající se práva na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu v trestním řízení dostatečná, a tato hypotéza se potvrdila.

Do Vazební věznice České Budějovice, na základě dohody s ředitelkou věznice, bylo autorkou předáno celkem 100 kusů dotazníků, včetně souhlasu s účastí na výzkumu u osoby odsouzeného (příloha číslo 2). Bylo navráceno celkem 68 dotazníků vyplněných zcela nebo zčásti. Počet navrácených dotazníků je autorkou považován za dostatečný, a to vzhledem ke kapacitě možného umístění osob vykonávající trest odnětí svobody, která činí cca 180 míst, včetně výkonu vazby.

Orgány činné v trestním řízení mají obligatorní poučovací (procesní) povinnost stanovenou trestním řádem, konkrétně v ustanovení § 2 odst. 13, § 33 a následující trestního řádu. Vzhledem k obsahu tohoto zákonného ustanovení, byly i autorkou koncipovány otázky v dotazníku (příloha číslo 1).

Za klíčové otázky autorka považuje otázku číslo 3, číslo 4, číslo 5, číslo 9, číslo 10, a číslo 11. Plnění poučovací povinnosti orgánů činných v trestním řízení byla šetřena v otázce číslo 3 dotazníku (příloha číslo 1), kdy na tuto otázku odpověděl poměrně vysoký počet respondentů a to 51. Pouze 12 osob uvedlo, že poučeny nebyly, 5 osob na tuto otázku neodpovědělo. Z dotazníkového šetření je rovněž patrné, že poučení o právech obviněného porozumělo 52 dotázaných, pouze 5 osob danému poučení neporozumělo a 7 osob na otázku neodpovědělo (otázka číslo 4). Rovněž jsou orgány činnými v trestním řízení obvinění **výslovně poučováni** o právu na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu (otázka číslo 5). Na tuto klíčovou otázku, která je předmětem bakalářské práce, odpovědělo 41 dotázaných osob, že o tomto právu byly poučeny, 21 osob uvedlo, že poučeno nebylo a 6 respondentů uvedlo, že neví, zda byli poučeni. Žádost o bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu podalo pouze 31 osob a 37 osob tento návrh nepodalo vůbec (otázka číslo 9). Důvodem pro podání žádosti (otázka číslo 10) o bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu jsou důvody ekonomické (zodpovězeno 9ti osobami), zdravotní (3 osoby), a důvody ztráty zaměstnání (6 osob). Poměrně vysoký počet respondentů (50 osob) na tuto otázku neodpovědělo. Právo na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu bylo soudem přiznáno celkem 7 osobám, 24 osobám toto právo přiznáno nebylo a 37 osob na tuto otázku neodpovědělo (otázka číslo 11).

Za obtížné autorka považuje částečně nebo nedostatečně vyplněné dotazníky, popřípadě stejnost, spočívající v zodpovězení otázek stejným způsobem nebo obdobným stylem, ze kterého autorka dovozuje, že otázky byly odsouzenými konzultovány a nebyly vyplňovány například z důvodů neochoty.

V tomto směru lze konstatovat, že procesní (poučovací) povinnost orgánů činných v trestním řízení je plně zachována a je dostatečná. Hypotéza číslo 1 byla na základě daného kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření u osob vykonávající trest odnětí svobody (odsouzenými), plně potvrzena.

Hypotéza č. 2:

„Právní úprava bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu de lege lata dostatečně garantuje právo na obhajobu i pro osoby sociálně znevýhodněných skupin.“

Poučovací (procesní) povinnost orgánů činných v trestním řízení (policejního orgánu, státního zastupitelství, soudů) je činěna na základě ustanovení § 33 a následující trestního řádu, která pojednává o právech obviněného, kdy mezi těmito právy, má výlučné postavení právo na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu podle ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu. Tato právní úprava je v souladu, koresponduje a je garantována s Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod a v neposlední řadě s mezinárodní právní úpravou, zejména s Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách.

Ve věci byly autorkou zpracovány kasuistiky (č. 1, č. 2, č. 3), a to studiem trestních spisů vedených u Okresního soudu v Českých Budějovicích, trestní oddělení, kde bylo soudem rozhodováno o návrhu obviněných o bezplatné obhajobě nebo obhajobě za sníženou odměnu. Autorka vybrala spisy sp. zn. 3T 216/2011, sp. zn. 3T 88/2011, sp. zn. 8T 43/2011, týkající se osob (studujícího, státní příslušnice Ukrajiny, nezaměstnaného) se specifickými problémy jako například zdravotními, ekonomickými, majetkovými, rodinnými aj.

Předmětem zkoumání bylo zjištěno, že soudem jsou vždy činěny kroky a opatření spočívající v dostatečné poučovací povinnosti ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu, kdy předseda senátu rozhodne, osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného rozhodnout předseda senátu o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V případech uvedených

ve větě první a druhé náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát. Poučení o tomto právu je nedílnou součástí každého rozhodnutí (usnesení) soudu týkající se přiznání nároku na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu a toto je činěno na základě a v souladu s trestním řádem.

Obecně lze konstatovat, že právo na obhajobu je dle platné právní úpravy „de lege lata“, a to na základě trestního řádu, orgány činnými v trestním řízení, plněno, dodržováno, činěno, a to ve světle Ústavy České republiky, zejména hlavou čtvrtou, která zaručuje právo na soudní ochranu, Listiny základních práv a svobod, konkrétně hlavy páté pojednávající o právu na soudní a jinou právní ochranu, zejména článek 40 odst. 3, který stanoví, že obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.⁶²

Právo na obhajobu je zaručováno i mezinárodní smlouvou představující například Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách, konkrétně článkem 6 odstavec 3 písm. c), ve kterém je stanoveno, že každý, kdo je obviněn z trestného činu má právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce, a to podle vlastního výběru, a pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to jeho zájmy vyžadují.

Právo na obhajobu je zaručováno, a garantováno, a to bez rozdílu znevýhodnění například zdravotního, ekonomického, sociálního, všem obviněným. Před zákonem mají všechny osoby rovná práva. Lze konstatovat, že hypotéza číslo 2 je zcela potvrzena. Mám za to, a jsem přesvědčená o tom, že současná právní úprava plně garantuje právo na obhajobu sociálně znevýhodněných skupin, kdy orgány činné v trestním řízení přihlíží a berou na zřetel všechny okolnosti např. osobní, majetkové, sociální, rodinné,

⁶² Usnesení předsednictva České republiky č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny Základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky, článek 40

při svém rozhodování o přiznání nároku na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu. V tomto ohledu nemám žádných návrhů pro případné doplnění právní úpravy do budoucna.

Za problematické v tomto směru považuji spíše „právní negramotnost“, neznalost, v malém právním povědomí, laické veřejnosti o právech obviněného, kdy by se tato dalo odbourat například výukou na školách, informováním prostřednictvím médií.

6. Závěr

Bakalářská práce pojednává o jednom ze základních práv obviněných, a to je o právu na obhajobu, se zaměřením na právo na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu. Právo na obhajobu se netýká jenom sociálně znevýhodněných skupin jako například studujících, nezaměstnaných, osob ve výkonu trestu odnětí svobody aj. Dotýká se každého z nás, je spojeno s běžnými činnostmi člověka. Každý člověk se může ocitnout v nějaké svízelné situaci, může se stát například účastníkem dopravní nehody (tudíž obviněným).

Cílem této práce bylo zmapování problematiky dostupnosti práva na obhajobu sociálně znevýhodněných skupin v trestním řízení. Osobně považuji znalost práv obviněných za klíčovou problematiku, neboť se dotýká každého z nás a je zapotřebí vědět, co mohu činit, na co mám právo a za jakých podmínek tato práva mohu uplatňovat.

V části bakalářské práce pojednávající o historii práva na obhajobu v kontextu současné doby, dnes platné právní úpravy, je patrné, že je posíleno, upevněno a vyčleněno právo obviněného spočívající v nároku na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu. Za významné považuji posílení práva obviněného na poradu s obhájcem, kdykoliv během trestního řízení, bez přítomnosti třetí osoby.

Na základě shora provedeného dotazníkového šetření, ve světle zjištěných poznatků, a stanovených cílů, mohu konstatovat, že tázaní respondenti, osoby vykonávající trest odnětí svobody ve Vazební věznici v Českých Budějovicích, jsou orgány činnými v trestním řízení (policejním orgánem, státním zastupitelstvím, soudy) poučovani o procesní **povinnosti dostatečně**. Osoby (obvinění) jsou výslovně poučovány o právu na obhajobu, zejména o svém právu na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu. Navíc každý obviněný poučení o právu na obhajobu dané mu orgánem činným v trestním řízení (policejním orgánem) podepisuje s tím, že

danému poučení porozuměl a takové poučení je nedílnou součástí každého spisového materiálu. V tomto ohledu byla plně naplněna hypotéza číslo 1.

Je pouze na zvážení každého obviněného, zda si osobně podá návrh na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu, zda k tomuto návrhu doloží potřebné doklady potvrzení jeho osobní, majetkové, sociální, ekonomické aj. situace. K takovému podání není a ani nemůže být obviněný nikým nucen. V případě, že soud shledá nějaký nedostatek spočívající například v nedoložení nějaké skutečnosti, soud obviněného vyzve, aby tento nedostatek odstranil, a to výzvou, ve které mu stanoví přiměřenou lhůtu k doplnění. Za situace, kdy obviněný na tuto výzvu nereaguje, soud takový návrh bez dalšího zamítne. V opačném případě, o takovém návrhu urychleně rozhodne, a to tak, aby nedošlo k případnému zkrácení na právu obhajoby.

Toto právo je nejen garantováno trestním řádem, ale i ústavními zákony jako Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod, ale i mezinárodními úmluvami, jako je Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách, judikaturou Ústavního soudu ČR, a judikaturou Nejvyššího soudu ČR. Vzhledem ke shora uvedenému konstatuji, že hypotéza číslo 2 byla naplněna a současná právní úprava („de lege lata“) právo na obhajobu, a to nejenom sociálně znevýhodněným skupinám, plně zaručuje. Tyto právní normy poskytují dostatečnou garanci práva obviněného v rámci trestního řízení. V tomto ohledu se mi současná právní úprava jeví jako dostatečná, a tudíž jiných návrhů pro případné změny stávající právní úpravy do budoucna nemám.

Zjištěné výsledky mé práce mohou být použity jako sonda právních záruk sociálně znevýhodněných skupin v platné právní úpravě na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu v trestním řízení, ale také jako podklad pro rozšíření teoretických znalostí, posílení právního vědomí „laické veřejnosti“ v oblasti trestního práva.

7. Seznam použitých zdrojů:

BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. 7. francouzské vyd. Praha: IFEC, 2003. 769 s. ISBN 80-86412-23-7.

GIDDENS, A. *Sociology*. 4th edition. Oxford: Blackwell, Publishers, 2001. 722 p. ISBN 0-7456-2310-7.

JELÍNEK, J., Z. SOVÁK. *Trestní zákon a trestní řád. Zákonný text s poznámkami a judikaturou*. Praha: ARCHA. 1990. 654 s. ISBN 80-901117-1-8.

JELÍNEK, J., Z. SOVÁK. *Trestní zákon a trestní řád*. Praha: LINDE, 1993. 661 s. ISBN 80-85647-03-6.

KAHOUN, V. et al. *Sociální zabezpečení – vybrané kapitoly*. Praha: TRITON, 2009. 445 s. ISBN 978-80-7387-346-2.

KREBS, V. et al. *Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

KOLESÁR, J. *Zásada kontradiktornosti a obhajoba obžalovaného v konání před soudem. Základní zásady trestního řízení. Právo na obhajobu. Ostatní práva obviněného v trestním řízení.*: Bulletin advokacie. 2010, č. 7, s 28. ISSN LIT36218CZ.

LANGER, T. *Poradenství jako integrální součást vzdělávání sociálně znevýhodněných skupin obyvatel*. 2011 [23-11-2011]. Dostupné z: aeduca.upol.cz/2007/sbornik/SOUBORY/ZNE/ZNE04Langer.pdf.

MAN, V., K. Schelle. *Základy ústavního práva České republiky*, Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2006. 249 s. ISBN 80-86861-55-4.

Nález Ústavní soud České republiky, č. I. ÚS 22/10-1, 11 s.

Nález Ústavní soud České republiky, č. I. ÚS 2025/10-1, 8 s.

Nález Ústavní soud České republiky, č. I. ÚS 255/11-1, 5 s.

ODEHNALOVÁ, J. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*. Právní rozhledy. Praha, 2011, 4 s.

REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: ORAC. 2002. 263 s. ISBN 80-86199-57-6.

Rozsudek (Rt), K určení výše nákladů trestního řízení v případě, kdy byl odsouzenému obhájce ustanoven, Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 11 Tz 17/2011, 5 s.

Rozsudek (Rt) Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 11 Tz 49/2011, 5 s.

Rozsudek (Rt) Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 6 Tz 14/2011, 4 s.

RŮŽEK, A. *Československé trestní řízení*. 3. doplněné a přepracované vyd. Praha: ORBIS. 1977. 360 s. ISBN nevedeno.

ŠÁMAL, P. et al. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. 988 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠÁMAL, P. et al. *Trestní řád komentář – díl I*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2002. 1205 s. ISBN 80-7179-634-4.

ŠÁMAL, P. et. a. *Trestní řád*. 6. vyd. Praha: C.H.Beck. 2008. 3004 s. ISBN 978-80-7400-043-0.

K tomu, kdy není obviněný způsobilý se náležitě hájit. Usnesení Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 8Tdo 713/2011, 5 s.

Usnesení Ústavní soud České republiky, č. II. ÚS 2299/11-1, 10 s.

Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 6Tdo 1037/2010, 6 s.

Usnesení předsednictva České národní rady, číslo 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění.

Ústavní zákon číslo 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.

VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání.* Praha: C.H.BECK, 2010. 666 s. ISBN 978-80-7400-321-9.

Vyhláška číslo 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.

Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Zákon číslo 564/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon, v platném znění.

Zákon číslo 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění.

Zákon číslo 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění.

Zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění.

Zákon číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.

Zákon číslo 301/2005 Sb., Trestny poriadok Slovenskej republiky, v platném znění.

8. Klíčová slova:

- Obhájce
- Obhajoba bezplatná nebo obhajoba za sníženou odměnu
- Obviněný
- Právo
- Právo na obhajobu
- Sociálně znevýhodněné osoby
- Trestní řízení
- Způsobilost k právním úkonům

Seznam použitých zkratek:

č. – číslo

LZPS – Listina základních práv a svobod

OČTŘ – orgány činné v trestním řízení

Sb. – Sběrka zákonů

tr. řád – trestní řád

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

ZSM – zákon o soudnictví ve věcech mládeže

9. Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník pro studenty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích,
Zdravotně sociální fakulty

Příloha č. 2 Souhlas s účastí na výzkum pro osoby vykonávající trest odnětí svobody

Příloha č. 1

Dotazník

D O T A Z N Í K

Dobrý den,

jmenuji se Hana Kubánková, jsem studentkou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulty, oboru Sociální práce ve veřejné správě. Dovoluji se na Vás obrátit s prosbou o vyplnění dotazníku, který mi bude sloužit ke studijním podkladům mé bakalářské práce.

Předmětem mého dotazníku, a současně tématem mé bakalářské práce, je zjištění poučovací (procesní) povinnosti orgánů činných v trestním řízení (policejních orgánů, státního zastupitelství, soudu) a využití práva na obhajobu, resp. právo na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, obviněnými, a to v souladu s trestním řádem.

Dotazník je anonymní.

Vyplněný dotazník, prosím, zašlete obratem na mou emailovou adresu:

hankubankova@seznam.cz

Děkuji Vám za Váš čas a Vaši spolupráci.

Hana Kubánková
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

1. Váš věk, dosažené vzdělání – základní
 - středoškolské
 - vysokoškolské
 - jiné
2. Bylo proti Vám vedeno či je aktuálně vedeno trestní stíhání:
 - ano
 - ne
3. Byl (a) jste písemně poučen (a) orgány činnými v trestním řízení (policejním orgánem, státním zastupitelstvím, soudem) o právech obviněného:
 - ano
 - ne
4. Porozuměl jste poučení o právech obviněného?
 - ano
 - částečně
 - ne
5. Byl (a) jste orgány činnými v trestním řízení (policejním orgánem, státním zastupitelstvím, soudem) výslovně poučen (a) o svém právu na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu:
 - ano
 - ne
 - nevím
 - jiné důvody (např. rozrušení)
6. Jste osobou zdravotně znevýhodněnou (postiženou) – ano/ne
7. Jste nezaměstnaný(á) – ano/ne; veden na úřadu práce – ano/ne
8. Jste postiženi (znevýhodněni) jiným způsobem, jakým?
9. Požádali jste o přiznání práva na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu
 - ano
 - ne
 - v jakém rozsahu (v částečném 50%, celém 100%)

10. Uveďte důvody, pro jaké jste právo na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu uplatnil:

- ekonomické
- zdravotní
- ztráty zaměstnání (vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání)
- a jiné

11. Bylo Vám právo na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu soudem (policejním orgánem, státním zastupitelstvím) přiznáno?

Příloha č. 2

Souhlas s účastí na výzkumu

Informace o výzkumu

V rámci bakalářské práce s názvem „Právo na bezplatnou obhajobu sociálně znevýhodněných skupin v trestním řízení“ bude realizován výzkum formou dotazníku.

Získané informace budou interpretovány ve výzkumné části práce.

Všechny získané údaje jsou považovány za důvěrné a stejně tak veškeré identifikační údaje, které by mohly vést k odhalení identity respondentů, budou vynechány či změněny. Získané informace budou využity pouze pro potřeby bakalářské práce.

Písemný souhlas s účastí na výzkumu

Tímto prohlašuji, že jsem byl informován o podmínkách účasti ve výzkumu a o důvěrnosti mnou podaných informací.

„Souhlasím s poskytnutím informací paní Haně Kubánkové, studentce 3. ročníku oboru Sociální práce ve veřejné správě na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakultě, v rámci výzkumu k její bakalářské práci.“

Podpis

V Českých Budějovicích dne _____